

Vliv střídavé péče na psychiku dítěte z pohledu odborníků

Simona Banzelová

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona BANSZELOVÁ**

Osobní číslo: **H08415**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv střídavé péče na psychiku dítěte**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti střídavé péče o dítě.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GJURIČOVÁ, Šárka; KUBIČKA, Jiří. Rodinná terapie : Systemické a narativní přístupy. 1. Praha : Grada, 2009. 288 s. ISBN 978-80-247-2390-7.

MIOVSKÝ, M. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada. 2006. ISBN 80-247-1362-4.

VESELÁ, Renata, et al. Rodina a rodinné právo : historie, současnost a perspektivy. Praha : Eurolex Bohemia, 2003. 264 s. ISBN 80-86432-48-3.

WARSHAK, Richard A. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. 237s. ISBN 80-7178-089-8.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Machů, Ph.D.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

20. ledna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

6. května 2011

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....22.4.2011.....

....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce je vliv střídavé péče na psychiku dítěte. Zabývala jsem se zmapováním porozvodové situace a výběru péče o dítě. Tato problematika mne zajímala z pohledu odborníků, jejich vlastní názor na střídavou péči z praxe. V teoretické části jsem se věnovala procesu rozvádění rodičů, vhodnými podmínkami pro střídavou péči o dítě a možným důsledkům na dětskou psychiku.

V praktické části se věnuji kvalitativnímu výzkumu dopadů a vlivu střídavé péče na dítě, zda je střídavá péče nejlepší alternativou porozvodové péče, jaké přináší klady a zápory pro dítě a jeho okolí a jak lze předcházet či řešit nepříznivé okolnosti střídavé péče dle názoru odborníků.

Klíčová slova: rozvod manželství, porozvodová péče, střídavá péče o dítě, psychika dítěte

ABSTRACT

The topic of bachelor thesis is the influence of alternate care for the child's psyche. I dealt with the mapping of post-divorce situation and choosing child care. This question interested me in terms of experts, their own view of the alternate care practitioners. The theoretical part is devoted to the process of conducting their parents, suitable conditions for alternative care of the child and the possible effects on children's psyche.

The practical part is devoted to qualitative research of the impact and influence of alternate care for the child, whether the alternate care after divorce is the best alternative care, which brings the pros and cons for the child and his surroundings and how to prevent or deal with adverse circumstances of alternate care according to experts.

Key words: divorce, after divorce care, alternative care of the child, child's psyche

Děkuji Ph.D. Evě Machů za odborné vedení, přínosné podněty k mé bakalářské práci, trpělivost a ochotu spolupracovat.

Ráda bych poděkovala za spolupráci všem zúčastněným odborníkům při realizaci výzkumu.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PROCES ROZVODU MANŽELSTVÍ	12
1.1 PŘEDROZVODOVÁ SITUACE	12
1.1.1 Definice a funkce rodiny	13
1.1.2 Rodičovské povinnosti vůči dítěti	13
1.1.3 Způsoby pomoci rodinám v krizi	14
1.1.3.1 Terapie	14
1.1.3.2 Mediace.....	14
1.1.3.3 Sanace	15
1.2 PRŮBĚH ROZVODU A JEHO NÁSLEDKY	16
1.2.1 Příčiny rozvodu	17
1.2.2 Druhy porozvodové péče o dítě.....	17
2 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO STŘÍDAVÉ PÉČE	20
2.1 PODMÍNKY PRO PŘIDĚLENÍ STŘÍDAVÉ PÉČE.....	20
2.1.1 Právní úprava.....	20
2.1.2 Rodinné zázemí	22
2.1.3 Současný přístup rodičů ke střídavé péči	24
2.1.4 Srovnání střídavé péče u nás a v zahraničí.....	25
2.2 NÁSLEDKY A PRŮBĚH STŘÍDAVÉ PÉČE	26
2.2.1 Výchovné předpoklady a styly výchovy rodičů.....	26
2.2.2 Výhody a nevýhody střídavé péče o dítě	27
3 PSYCHOLOGIE DÍTĚTE	30
3.1 PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝVOJ	30
3.2 PSYCHIKA DÍTĚTE PO ROZVODU RODIČŮ	31
3.2.1 Následky rozvodového řízení pro dítě.....	32
3.2.1.1 Vnímání krize dítětem	33
3.2.2 Syndrom zavrženého rodiče	36
3.2.3 Psychologická pomoc dítěti.....	39
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
4 VÝZKUM	42

4.1	CÍL VÝZKUMU	42
4.2	VÝZKUMNÁ SKUPINA.....	42
4.3	METODY VÝZKUMU.....	43
4.4	PRŮBĚH VÝZKUMU	44
4.5	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT	44
4.6	INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	45
4.7	ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ VÝZKUMU	60
	ZÁVĚR	63
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	68
	SEZNAM PŘÍLOH.....	69

ÚVOD

Rodičovství je obvykle chápáno jako velká životní zkouška, zásadní úloha v životě člověka, se kterou přichází zároveň obrovská zodpovědnost, změna role člověka a přehodnocení vlastních hodnot a priorit. Člověk je většinou ochoten přizpůsobit svůj život zejména dětem a rodině. Co se ovšem stane v případě, že se tato sociální skupina dostane do obtíží a její rozpadnutí je nevyhnutelné?

Následovat by mělo řešení péče o dítě, o jeho kvalitní vývoj, výchovu, pokud možno tak, aby nedošlo k žádné psychické újmě. Tato podmínka ovšem nebývá vždy tak snadno splnitelná. Tak velký krok, jakým je rozvod manželství, může přinést do života dítěte velké změny, co se týče jeho emocionální stránky, které mohou později ovlivnit další průběh celého jeho života. Je tedy nutností zabezpečit nerušený průběh rozvodu, bez pří, vzájemného osočování a dohadování se o dítě apod., samozřejmě vše v prvotním zájmu samotného dítěte.

Jednou z možností výchovy dítěte po rozvodu je střídavá péče. Jde o péči o dítě, na které se podílí oba rodiče stejnou měrou, nemělo by tedy docházet k možnosti ovlivnění dítěte rodičem, ať z jedné či z druhé strany, nebývá tomu tak ale vždy. Tato forma péče nastává v případě, že jsou rodiče sami schopni domluvy mezi sebou, dohodnout se, jak budou dítě vychovávat a starat se o něj. I přes zajištění veškerých základních podmínek je zde riziko následků střídavé péče, které se může odrazit na chování dítěte, jeho emocích, budoucím navazování vztahů a celkovém životě. Důležitý krok jakým je rozvod a následné zvolení péče o dítě, poznamená samozřejmě i rodiče, kteří mohou změnit vlastní podmínky života, výchovu a vzájemné vztahy.

Teoretickou část jsem věnovala náhledu do problematiky rodiny a porozvodové situace zejména z pohledu dítěte. Hodnocení střídavé péče a jejích důsledků na psychice dítěte lze posuzovat jako subjektivní, přestože uvádím názor odborníků, kteří měli možnost setkat se s touto formou péče v praxi. Výzkum, který jsem realizovala kvalitativní formou za pomoci rozhovorů s odborníky, slouží jako náhled do osobních názorů jednotlivých specialistů. Každý si v jejich tvrzeních může najít vlastní názor nebo pohled a s odborníky může souhlasit či nikoliv.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROCES ROZVODU MANŽELSTVÍ

V současnosti se stal rozvod téměř, ne-li přirozenou, tak určitě pochopitelnou, součástí lidského života. Je zapotřebí respektovat přání manželského páru, nerozumí-li si spolu a nespojuje-li je již nic jiného než vztah k vlastnímu dítěti, rozhodnutí oficiálního přerušeni manželství. Mnohdy je to šťastnější volba pro rodiče, než aby jejich dlouhodobé krizi a potyčkám bylo svědkem i samo dítě, které by mělo být nezúčastněnou osobou v manželském sporu. Rodiče by si měli určit vlastní pravidla, jakou zvolí formu rozvodu manželství a předem si urovnat poměry ke svým nezletilým dětem. Následně by měli šetrnou formou, objektivně, ale citlivě, vysvětlit novou situaci svým potomkům a ujistit je o podpoře a své přítomnosti v jakékoliv chvíli. V kapitole uvádím také možná terapeutická řešení s rodinou, která jsou jim k dispozici. Mohou pomoci eliminovat důsledky rozvodového řízení pro všechny zúčastněné i děti, ať už situaci předchází jakékoliv důvody.

1.1 Předrozvodová situace

Rozvod manželství je doprovázen několika pohledy, a to jak ze strany etické, tak i sociální, právní, emoční nebo mentálně hygienické. Někteří mohou rozvod řadit do oblasti sociální patologie. Rozvod jako takový je charakterizován velmi různě, může být prospěšný v tom smyslu, že zabrání neporozumění si a různým konfliktům mezi oběma manželi, ukončuje jakousi problémovou etapu manželského soužití a nabízí další lepší vyhlídky v životě obou partnerů. Ne vždy se tyto optimistické rozvodové vyhlídky vyplní, někdy naopak dochází k negativním změnám, jako je stres, nepřiměřené konflikty a frustrace. Lze hovořit o třech etapách, které předchází již rozvedenému manželství:

- manželský nesoulad - dochází k němu z důvodů různých rozporů mezi manželi, kteří neumí najít shodu a konflikty řešit kompromisem. Manželský nesoulad nebývá tak ojedinělý.
- manželský rozvrat - jedná se o vypovězení jedné z hlavních funkcí rodiny, situace je mnohem vážnější než u manželského nesouladu. Rozvrat může být i trvalejšího charakteru, kdy vše může vyvrcholit rozvodem.
- rozvod - jde o oficiální ukončení manželství po právní stránce a také o ryze krajní řešení manželského rozvratu. Rozvod je již oficiálně stvrzen úředními orgány, soudem, do tohoto procesu rozvádění vstupuje také oddělení péče o dítě, právníci apod. Nejed-

ná se tedy už jen o vnitřní záležitosti rodinného života obou partnerů, ale jde o vyřešení rozvratu manželství za účasti dalších nestranných osob. (Matějček, Dytrych, 1994)

1.1.1 Definice a funkce rodiny

Uvádím několik vybraných definic rodiny v podání různých autorů, věnujících se obdobné tématice:

Rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí (Hartl In Špaňhelová, 2010).

Rodina je biopsychosociální skupina, která vzniká ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi kterými neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí (Langmeier In Špaňhelová, 2010).

Matějček (1994) se zmiňuje o rodině jako o nejstarší lidské společenské instituci, která vznikla v dávných časech, za účelem nejen rozmnožování, ale především ochraňování, učení a přípravy pro život.

Současná rodina je v rozporuplné situaci. Na jedné straně chce být rodinou moderní a zaznamenávat veškeré společenské změny, jakými je omezený počet dětí v rodině, postavení ženy v domácnosti nebo odpoutání se od rutiny domácího života a upřednostňování individuality každého člena rodiny, ale na straně druhé stále zastupuje tradiční rodinné hodnoty, které jsou podstatné pro fungování zdravého výchovného prostředí. Na tuto stranu spadají předem dané role v rodině, které se dodržují, sounáležitost rodiny nebo stabilní svazek manželský (Škoviera, 2007).

1.1.2 Rodičovské povinnosti vůči dítěti

Zákon o rodině (zák. č. 94/1963 Sb.) uvádí, že rodičovská zodpovědnost se vztahuje k právu a povinnosti péče o dítě (jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), zastupování nezletilého dítěte a spravování jeho majetku. Rodiče mají za povinnost ochraňovat zájmy svého dítěte, dohlížet na něj dle stupně jeho vývoje a řídit jeho konání. Rodiče mají právo na využití výchovných prostředků, které jsou přiměřené tak, aby se neohrozilo zdraví, tělesné i duševní a mravní vývoj dítěte (§ 31 odst. 1).

Rodičovská zodpovědnost je uznána oběma rodičům. Není uznána pouze v případě, kdy rodič není způsobilý právním úkonům v plném rozsahu, nebo když byl zbaven rodičovské zodpovědnosti (§ 34).

Výkon rodičovské zodpovědnosti má právo soud dále také pozastavit nebo omezit v případě, že plnému výkonu brání vážná překážka. Soud dále může rodiče jejich rodičovské zodpovědnosti zbavit v případě, uzná-li, že jsou pro to závažné důvody, jako je třeba úmyslný trestný čin rodiče vůči dítěti. Spácháním trestných činů vyživovací povinnost vůči dítěti nezaniká (§ 44).

1.1.3 Způsoby pomoci rodinám v krizi

Manželské poradenství se již nezdá být nutné v případě, že je již rozvod nevyhnutelný. Od 80. let minulého století u nás vznikaly předrozvodové, rozvodové a porozvodové poradenství. Míst kam se obrátit v případě těchto rodinných nesnází je tedy mnoho, jde převážně o manželské a rodinné poradny, kde se jedná o bezplatné poradenství, které je placeno státem (Novák, Průchová, 2007).

1.1.3.1 Terapie

Terapeuti se často setkávají s případy, kdy se manželské dvojice dokáží následně rozvést i klidně a v míru nebo jsou dokonce schopni usmíření a rozhodnutí rozvést se změni. K tomuto rozhodnutí jim pomáhá myšlenka na děti a jejich ochranu před nežádoucí změnou, kterou by rozvod přinesl. Někteří rodiče vyhledávají individuální terapii, jiní, u kterých se stresující proces rozvodu vztahuje nejen na rodiče a děti, ale třeba i prarodiče, vyhledávají rodinnou terapii. V rodinné terapii se objevuje snaha posílit schopnosti vypořádat se s životními problémy i bez rozvodu, ovšem často tudy cesta nevede a rozvod je nevyhnutelný. Hlavním cílem terapeuta je navedení všech členů rodiny na správnou cestu, ke správnému rozhodnutí tak, aby přišli na správnou podobu svého rodinného života, ve které by dokázali zabezpečit veškeré své potřeby. Terapie rodiny se značně liší v případech, kdy jsou na terapii samotní rodiče nebo rodiče i s dětmi. Terapeuti se musí přizpůsobit vývojovému stupni dítěte, jazykové vybavenosti a schopnosti komunikace. Měli by stejně jako rodiče vzbudit u dítěte pocit, že jim na nich záleží a jsou na jejich straně (Gjuričová, Kubička, 2009).

1.1.3.2 Mediace

Rozvodové spory lze řešit dalším způsobem, za pomoci třetí osoby – mediátora. Mediátor je prostředníkem v řešení rodinných problémů a sporů, ale nikdy o nich nerozhoduje, pouze

navrhuje řešení. Mediaci je proces, ve kterém se soustředíme na důležité věci v životě, odpoutáváme se od neshod s partnerem a prohlubujeme kontrolu nad našimi spory a konflikty. Hlavním principem rodinné nebo rozvodové mediace je taková kooperace rodičů a mediátora, která by vedla k nejlepšímu rozvodovému uspořádání, které se týká například úpravy poměrů k nezletilým dětem, majetkového vypořádání apod. Mediaci probíhá na základě několika společných sezení, kde si rodiče postupně ujasňují veškeré náležitosti týkající se rodinných vztahů nebo rodinných potřeb. Po následné dohodě se postupuje dle společně dohodnutých pokynů, se kterými souhlasí všichni účastníci mediace. Mediaci lze shrnout jako proces, v němž jde o co nejlepší uspořádání standardních poměrů rodičů a dětí a o prevenci negativních dopadů rodinných krizí. Pozitivní přínos dokládají i zahraniční zkušenosti, které uvádí úbytek konfliktů ve vztazích mezi rodiči a dětmi a snižování nákladů jak ekonomických tak i společenských, při využívání mediace v praxi (Bakalář a kol., 2006).

1.1.3.3 Sanace

Dalším způsobem pomoci je podpora rodiny, nebo-li sanace rodiny. Jedná se o předem určené postupy, které podporují fungování rodiny. Tuto rodinnou pomoc lze aplikovat v různých případech práce s rodinou, ale většinou ve více problematických situacích, kdy je ohroženo dítě a jeho zdravý vývoj a výchova nebo se v rodině objevily problémy s alkoholem či domácím násilím. Lze očekávat, že členové rodin, kteří bývají zařazeni do programu sanace rodiny, nepodstupují tuto spolupráci s odborníkem či sociálním pracovníkem poprvé. Od těchto rodičů nemůžeme očekávat pouze dobrý či špatný přístup, zřejmě nikdy nebude stejný, je nutné respektovat zpočátku udržovaný odstup od pracovníka, který se snaží rodině pomoci. Základním kamenem pro další spolupráci a dobrou komunikaci je důvěra, která se buduje pomalu, ale s jistými základy. Rodiny se mohou zpočátku zdát velmi aktivní s otevřeným přístupem k věci, slibující mnohé změny, ke kterým fakticky dojít ani nemusí. Zpočátku nevidí pravý smysl plnění úkolů, které jim sanace přináší a které po nich vyžaduje, tento zlomový bod se může stát kritickým. Jestliže rodina nesouhlasí s plánem sanace, nepřistupuje na žádoucí změny, které se od nich očekávají, rodina stagnuje a nehne se v půli procesu z místa, rodiče nemusí dodržovat sjednané termíny a svou neustálou absencí na schůzkách s odborníkem stále omlouvají či ignorují, je na místě začít

uvažovat o tom, zda je rodina vhodným pomocným vodítkem a naopak neohrožuje například situaci dítěte v rodině (Bechyňová, Konvičková, 2008).

1.2 Průběh rozvodu a jeho následky

Šmolka, Mach (2008) zmiňují, že novela zákona z roku 1998 přinesla drobné změny na poli rozvodu manželství. Novela přinesla změny v možnosti tzv. smluveného rozvodu, který by měl být pro manželé snadnější. Samozřejmě může dojít k výjimkám, kdy soud odmítne manželství rozvést v případě, že je akt v rozporu se zájmem dětí nebo by jím byla způsobena vážnější újma u jednoho z manželů, který s rozvodem sám nesouhlasí. V dnešní době již tedy manželé mohou zažádat o dva typy rozvodu a těmi jsou klasický sporný rozvod a smluvený nesporný rozvod. Sporný rozvod je rozvodem bez dohody obou manželů. Je považován za nejčastější způsob rozvodu, který manželé volí. Soud může akceptovat v tomto případě návrh na rozvod jednoho z manželů, ale pro to, aby soud s úkonem zcela souhlasil, je zapotřebí mít předem pravomocně rozhodnuto o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu po rozvodu a dále soud musí zvážit, zda jsou důvody rozvodu zcela opodstatněné a vážné, že jiné řešení není již zcela na místě. Partner, který uvažuje o rozvodu, by měl v první řadě tento nevratný krok zvážit tak, aby si byl jistý, že toto rozhodnutí je rozumné a zralé. Psycholog nebo manželský poradce tuto cestu výběru může usnadnit svým poradenstvím, ale v případě, že má člověk již rozhodnutí pro rozvod za sebou, je dobré obrátit se dále na právníka, se kterým lze zvážit následující kroky a sepsat příslušné návrhy. Na soud by se měl člověk obracet se dvěma konečnými návrhy, jimiž jsou návrh na rozvod manželství a návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem. V úpravě poměrů k dětem je nutno vyplnit položky o svěřeni dítěte do péče, popřípadě navrhnutá střídatá nebo společná péče obou rodičů s uvedeným důvodem nebo návrh četnosti styku s dítětem rodiče, který nežádá svěřeni dítěte do své péče. Dále musí být uvedena výše výživného na každé jednotlivé dítě a případně také zmíněné zdravotní potíže dítěte, které jej znevýhodňují.

Nesporný rozvod lze opravdu doporučit pro páry, kde komunikace není překážkou a lze dostat dohody na obou stranách. Manželé by měli být nejméně 6 měsíců sami sobě odloučeni, nejedná se tak pouze o bytové poměry a společné žití na jednom místě. Druhý z manželů by měl s rozvodem souhlasit a připojit se k návrhu na rozvod. Pro tento zvolený způsob rozvodu je zapotřebí splnit více podmínek, které se k věci vztahují, ale v okamžiku,

kdy tak bylo učiněno, soud dále nezkoumá příčiny rozvratu manželství ani jiné podmínky a manželství rozvede (Šmolka, Mach, 2008).

1.2.1 Příčiny rozvodu

Děti dříve v minulém století, jak uvádí Matějček, Dytrych (1999), bývaly vystaveny stresu z rozpadu a následného rozvodu manželství často v předškolním věku. Důvodem je fakt, že v našem státě uzavíraly sňatek relativně mladé páry, které se rozváděly zhruba do pěti let. V jiných státech je tento věkový průměr daleko vyšší. Tento trend souvisel s mnoha faktory. Například, když mladý člověk zakládá v brzkém věku vlastní rodinu, což považuje za únik od rozvrácené rodiny, ve které sám žil. Také partnerky, které otěhotněly v průběhu vztahu, vstupují pod tímto nátlakem do manželství. V minulém období, kdy neměli mladí lidé příliš příznivé vyhlídky do života v oblasti cestování, seberealizace a vzdělání, považovali uzavření manželství v mladém věku za věc přirozenou s perspektivou. Mladí manželé často podleli i své nezkušenosti a ekonomické nezodpovědnosti při zakládání rodiny.

Oproti minulému století v dnešní době statistický úřad uvádí poslední údaje o rozvodovosti a uzavírání manželství v České republice z roku 2008. Počet uzavřených manželství dovršil počtu 52 457 a počet rozvedených manželství 31 300.

Počet uzavřených manželství oproti minulému století viditelně klesnul a od roku 2000 do nynější doby se udržuje v přibližně stejné rovině. Oproti tomu rozvodovost od minulého století výrazně stoupla, v roce 2008 dosáhla 49,6 %, kdy zatím pokořila nejvyšší příčky.

Český statistický úřad dále zmiňuje jako hlavní příčinu rozvratu manželství stále více využívanou příčinu z kategorie „rozdílnost povah, zájmů“ a „ostatní“ a této možnosti dává přednost před konkrétním uvedeným důvodem rozvodu. V případě konkrétně zmiňovaných příčin rozvratu manželství byla soudem určena jako příčina nevěra, 1442 případů u mužů a 921 u žen. Jako druhý nejčtenější důvod byl zjištěn alkoholismus muže a také nezáměr ženy o rodinu.

1.2.2 Druhy porozvodové péče o dítě

Rodiče a také soudy by měli brát v ohled různé možnosti a alternativy svěřování dítěte do péče a neměli by rozhodovat pouze stereotypně, podle předem daného schématu. V některých rodinách by bylo nejlepším řešením svěřením dítěte do péče otce a nemělo by se

tomuto rozhodnutí vyhýbat jen dle pravidel tradice. Rozdíly v péči v domácnosti s otcem nebo s matkou nejsou opravdu výrazné (Warshak, 1996).

Rodiče by měli zvážit porozvodovou situaci, která nastane mezi nimi a dítětem a sdělit mu tak nově nastalou situaci, není nutné však popisovat vše do nejmenší podrobnosti, avšak není vhodné ani dítěti lhát či ho chlácholit řečmi, které ho mohou uspokojit pouze krátkodobě. Obecně platí v případě, když dítě vyrukuje s výčitkou vztahující se k rozvodu, je třeba ji přejít a již více nerozvádět (Novák, Průchová, 2007).

Dle §26 odst. 1 Zákona o rodině, nemůže být rozhodnuto o rozvedení manželství v případě, že dosud není sjednáno řízení o výchově a výživě nezletilého dítěte. Řízení, které se označuje termínem „řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti“ či „opatrovnické řízení“ obvykle bývá ukončeno rozhodnutím a dohodou o tom, u koho bude dítě vychovááno v době po rozvodu rodičů a nařízením výživného od druhého rodiče.

Je nutné dbát na několik hledisek, které by měly být dodržovány v případě rozhodování o výchově a péči o dítě. Prvořadý je samozřejmě zájem dítěte, nahlíží se na jeho vývojové dispozice, schopnosti, ale také na citovou stránku. Výchova rodičů a schopnosti s ní spojené jsou brány jako další důležitý fakt. Nesmíme opomenout na zázemí rodičů, které mohou dítěti nabídnout, s čímž souvisí hmotná stránka věci a také stabilita výchovného prostředí (Novák, Průchová, 2007).

Existuje několik variant porozvodové péče o dítě, rozhoduje se mezi svěřením dítěte do výchovy jednoho z rodičů, společnou péčí o dítě nebo střídavou péčí, dále se určí výše výživného nebo častost styku druhého rodiče s dítětem. I v situacích kdy spolu rodiče nežijí, ale jejich manželství trvá, lze upravit poměry k nezletilým dětem (Šmolka, Mach, 2008).

U nás v České republice bylo zaznamenáno ročně okolo třiceti tisíc dětí, kteří se potýkali s rozvodem svých rodičů. Z nich přibližně 90% bylo svěřeno do výlučné péče matky. Otcové jsou v takovéto situaci značně znevýhodněni, justice ukazuje nerovnou příležitost pro oba rodiče (Bakalář a kol., 2006).

V rozvodovém řízení by rodiče neměli určitě zapomínat nejen na svá práva, ale i povinnosti, a to i co se týče dětí. Rozvod je vždy krokem do neznáma, předem se neví, jaké následky přinese a co vše změní a ovlivní. Pokud jsou rodiče schopni, měli by tento krok důkladně zvážit, počítat s okolnostmi, které rozvod provází a ujistit se, že je to opravdu nejlepší krajní řešení, které si sami přejí. V nejlepším případě je dobré se na rozvodu

s druhým partnerem domluvit a zachovat si společnou komunikaci na alespoň standardní úrovni, už kvůli dětem. Rodiče by měli zvážit své majetkové dispozice, osobní schopnosti a předpoklady výchovy a podle nich se rozhodnou ve věci výchovy a péče o děti. Na základě těchto předem určených podmínek si pak zvolit takovou péči, která bude nejlepší nejen pro ně, ale bude především v zájmu dítěte.

2 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO STŘÍDAVÉ PÉČE

Střídavá péče o dítě znamená, že se dítě střídá u svých rodičů, v různých bydlištích, po určité časové období. Délka pobytu se odvíjí zejména od věku dítěte nebo vzdálenosti bydliště rodičů (Veselá a kol., 2003).

Střídavá péče (dále jen SP) je jednou z možných alternativ porozvodové péče o dítě. Mnoha odborníky je SP upřednostňována před jinými formami péče o dítě, další názory se mohou zase lišit. Za obecné klady SP, které jsou vyzdvihovány jejími příznivci, lze považovat rovnoměrné zachování mužského i ženského vzorce chování, které dítě v průběhu svého vývoje přejímá. Otázkou však zůstává, za jakou cenu jsou tyto podmínky pro dítě přínosné. Jistotou je, že SP není jasnou volbou pro všechny typy rodin v porozvodové situaci. Je nutné zachování přiměřených podmínek, za kterých SP funguje standardním způsobem, do nichž například spadá výborná komunikace mezi rodiči a oboustranný zájem o svého potomka. V pozadí nezůstává také okolní prostředí, které by se mělo přizpůsobit potřebám zejména dítěte.

2.1 Podmínky pro přidělení střídavé péče

Jestliže jsou oba rodiče způsobilí o dítě pečovat a vychovávat jej a projevují taky o výchovu zájem, soud svěří dítě do střídavé výchovy obou rodičů. Důležitým bodem je také fakt, zda je toto rozhodnutí v zájmu dítěte a zajistí se tak pro něj lepších potřeb. Toto ustanovení bylo uvedeno v činnost 1. srpna 1998 (Zákon o rodině, § 26 odst. 2).

Obecně platí, že by měla být dodržena kratší vzdálenost mezi oběma bydlišti rodičů, zachovány vzdělávací instituce dítěte a je dále podmíněna dobrou komunikací rodičů mezi sebou.

2.1.1 Právní úprava

V normálně fungujících rodinách není potřeba logicky úprava poměrů k nezletilým dětem. V situaci rozvodu manželství je však tato úprava nutností a to ještě před samotným rozvodem. V případě, že se rodiče domluví, soud tuto dohodu může přijmout či nikoli a navrhnout tak řešení sám. Dítě se taky může stát účastníkem řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, to je však zastoupeno opatrovníkem, kterým většinou bývá sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Vhodnost jednání s dítětem u soudu je

závislá na věkové a rozumové vyspělosti dítěte, může tedy přispět i svým názorem, jelikož se celá věc týká právě jeho samotného. Je tak možno dosáhnout společné dohody mezi dítětem a oběma rodiči. Ještě předtím než dohoda rodičů bude zveřejněna a schválena u soudu, je vhodné ji prokonzultovat také s opatrovníkem dítěte, tedy se sociální pracovnící příslušného orgánu, které pak náleží právo se k této kauze vyjádřit u soudu. Následné rozhodnutí soudu je pak závazné a soudně vynutitelné. Rozhodujícím faktorem pro přidělení dítěte do péče je hlavně zájem dítěte. Zákonnými hledisky, která specifikují tento zájem dítěte, jsou jeho vlohy, schopnosti, celkový vývoj a osobnost dítěte, právo dítěte na rodičovskou péči, schopnost dohody otce nebo matky na styku s dítětem a jeho výchově, citové zaměření na rodiče, prarodiče, sourozence či jiné příbuzné a zázemí dítěte, stálost budoucího výchovného prostředí, hmotné prostředky a zabezpečení. Osoba, která dbala na výchovu dítěte do nynější doby a to jak po stránce citové tak i mravní. Nelze-li docílit dohody mezi rodiči o tom, komu má být dítě svěřeno do výchovy, rozhoduje soud podle výše zmíněných kritérií. Pro posouzení citové stránky dítěte lze někdy využít také znalců z oboru psychologie nebo i psychiatrie, jejichž úkolem je prozkoumat osobnost a výchovné předpoklady jeho rodičů. Vše je završeno znaleckým posudkem, který je důležitý pro závěrečné rozhodnutí soudu. Není příliš vhodné, aby znalcem u soudu byl stanoven pouze psychiatr. Posuzování vzájemných citových spojení více přísluší psychologovi než psychiatrovi. Psychiatr by měl být požádán o spolupráci zejména ve chvílích kdy je nutné posouzení různých nepřirozených rysů osobnosti někoho z rodičů nebo dítěte (Šmolka, Mach, 2008).

Šmolka a Mach (2008, str. 138) uvádějí: „Podle Úmluvy o právech dítěte, kterou je Česká republika vázána, musí být ve všech záležitostech, jež se dítěte dotýkají, umožněno, aby se dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, k věci vyjádřilo, a jeho názorům musí být věnována patřičná pozornost odpovídající věku a úrovni. Samotný názor dítěte nelze tedy podceňovat, ale někdy ani přeceňovat.“

Dále zmiňují, že je spíše podporován názor, že na střídavé výchově by se rodiče měli společně dohodnout, jinak by nebylo možno ji posuzovat, že je v zájmu dítěte. Zákon však už neustanovuje, že není možno rozhodnout o střídavé výchově i bez dohody rodičů a proto musí vždy zvážit soud sám, jaké rozhodnutí bude nejlepší pro již zmíněný zájem dítěte. Dohoda o střídavé výchově bude pravděpodobnější, jestliže rodiče i po rozvodu žijí nadále na jednom místě, v jednom městě apod. Soud bude přísněji nahlížet než v jiných případech na soulad zájmu dítěte a společné dohody rodičů na střídavé péči. Je zde taky možnost za-

mítnutí této dohody soudem a dání přednosti výlučné péči jednomu z rodičů před střídavou. Zákon také nevyklučuje ani svěřeni dítěte do střídavé výchovy proti vůli jednoho z rodičů, toto rozhodnutí je však v praxi velmi ojedinělé. Po rozhodnutí o výchově a péči o dítě je možno později tento verdikt také změnit, k této situaci dochází jen ve výjimečných případech a to ze závažných důvodů. Tímto vážným důvodem může být například situace, kdy by dítě v pozdějším věku rádo změnilo výchovné prostředí a tuto žádost je schopno odůvodnit, na základě této obhajoby a přání dítěte soud bude přihlížet na jeho akceptaci.

2.1.2 Rodinné zázemí

Jak uvádí Špaňhelová (2005), pro dítě je partnerská dvojice – matka a otec velice přirozená a samozřejmě od obou rodičů přijímá mnoho dobrého. Pro dítě je tedy zcela běžné, že mu náleží oba rodiče, jak matka, tak i otec. V případě, že se však objeví společné neshody rodičů tak může vše vyvrcholit jejich rozvodem, který je mnohdy nevyhnutelný. Jestliže bylo dítě přirozeně navyklé na žití s oběma rodiči, je pro něj tato nová situace nepochopitelná, že musí zůstat většinou u jednoho rodiče a druhého bude navštěvovat například dvakrát za měsíc a to pouze na víkend.

V mnoha případech nejde o pravou výchovu, která probíhá jen o víkendech od druhého rodiče. Ve většině případů, zhruba z 90%, je druhým rodičem otec. Víkendy tedy s otcem probíhají v duchu užívání si s dítětem, otec bere dítě většinou na místa dle jeho přání, kde je dítě rádo. Otec neřeší úkoly s dítětem, jeho školní povinnosti nebo problémy, zkrátka se tyto víkendová setkání velice liší od běžných dnů, které tráví s matkou. Pro dítě samotné je to také nepřirozená pozice, může dojít také k tomu, že si pak dítě může s jedním nebo druhým rodičem pouze „zahrávat“. Dítě může rozpoznávat rozdíly a hlavně výhody a nevýhody u každého rodiče zvlášť. To co nemuselo dělat u otce, musí naopak dodržovat u matky a naopak. To co mu dovoluje otec, matka zase zakazuje, k čí straně se může pak dítě přiklánět? Někdy právě proto se matka může sama obávat toho, že by tímto způsobem přišla o přízeň svého dítěte, kterému by se více nevěnovala a nemohla mu poskytnout tak vše co potřebuje, v případě, že by bylo dítě svěřeno do střídavé péče. Je tedy zcela na místě posouzení všech kladů i záporů, které s sebou střídavé péče o dítě nese (Špaňhelová, 2005).

Co musí být dle Špaňhelové (2005) zejména dodrženo, aby střídavá péče byla úspěšná?

- Domluvit se na střídavé péči, přičemž musí být zdůrazněn prospěch dítěte. Dítě by nemělo být nikdy zatahováno do konfliktů mezi rodiči jako prostředník. Zejména by tyto konflikty měli být vyřešeny ještě předtím, než se rodiče na společné péči domluví.
- Domluvit se na výchovných stylech a přístupech k výchově dítěte, aby nedocházelo k situacím, kdy bude dítě mateno tím, že mu jeden rodič danou věc povolí a druhý zase ne. Dítě by toho pak mohlo mnohdy zneužívat či se obrátit proti druhému rodiči.
- Neshazovat jednoho rodiče druhým před dítětem. Vše vyplývá z dobré komunikace obou rodičů. Měli by být schopni mluvit s dítětem o svých pocitech a postoji k jejich rozvodu.
- Společná komunikace o věcech týkajících se dítěte. Je důležité sdělovat si veškeré důležité informace například po dvoutýdenním pobytu u jednoho rodiče a nevyhýbat se tak kontaktu s druhým rodičem v případě, že je nutné komunikovat o věcech v zájmu dítěte.
- Dbát na alespoň podobné výchovné postupy a stereotypy pro dítě jak u matky, tak i u otce. Jde o dohodnutí se na nejdůležitějších bodech ve věci výchovy u dítěte a společně se na nich dohodnout.
- Zachování důvěry a pravdivosti rodičů vůči sobě. Rodiče by si měli sdělovat, co důležitého se přihodilo po dobu pobytu u jednoho z rodičů, ať už jde o jeho zdravotní stav, či prospěch ve škole apod.
- Před dítětem by se měla dodržovat pravdomluvnost. Nemělo by se před ním lhát, nebo překrucovat pravdu. Jde o dodržení principu kdy je pravdomluvný jak rodič k dítěti tak i dítě k rodiči.
- S komunikací dále souvisí udržení si tolerance a vzájemného respektu.
- Nakládat efektivně s volným časem dítěte v době, kdy je u jednoho z rodičů. Plně se mu věnovat, rozvíjet jeho osobnost a časově si vše rozplánovat tak, aby byla rovnováha mezi jeho prací a péčí o dítě.
- Dítě není věc a proto si jej a jeho lásku nelze koupit drahými dárky místo času, který s ním rodič tráví.

V případě problémů s výchovou by si měli rodiče promluvit nejdříve mezi sebou, až po společné shodě jak danou věc řešit, obeznámit i dítě.

Jestliže dojde k situaci, že jeden z rodičů má již nového partnera, neměl by mu vnucovat své názory a postoje ještě předtím, než se s ním dítě pořádně seznámí. Stále je třeba mít na paměti, že je to partner, kterého si vybral rodič, nikoliv však dítě samo.

2.1.3 Současný přístup rodičů ke střídavé péči

Podle statistik je zhruba 90% českých dětí svěřeno do výlučné péče matky, střídavá péče je využívána a nařizována soudem pouze v 3% všech případů. Důvodem není nezáměr rodičů případně dítěte o střídavou péči nebo neochotu vychovávat dítě společně, ale hlavní překážkou jsou soudy, které nevyužívají často možnosti přidělit a doporučit střídavou výchovu rodičům i přesto, že tomu podmínky rodiny přispívají. Nejnovější psychologické průzkumy doplňují, že děti, které pocházejí z rozvráceného manželství a jsou následně uděleny do péče jednoho z rodičů, mají větší náchylnost k patologickému chování. Další studie ze zahraničí mluví o prospěšnosti střídavé péče, která se odráží v psychice dítěte oproti výlučné péči jednoho z rodičů. Děti by se měly u obou rodičů rozvíjet, čerpat zejména výhody střídavé výchovy a nejen občasně navštěvovat druhého rodiče (Staněk, 2011).

Průzkum veřejnosti o svěřování dětí do SP ukazuje, že zájem stále vzrůstá. V roce 2005 byl celkový počet dětí svěřených do SP 432, v roce 2006 to bylo 542 dětí, v roce 2007 bylo svěřeno 621 do SP a nejnovější údaj podává informaci o 659 dětech ve SP. Různé průzkumy dokládají velký zájem rodičů a veřejnosti o upřednostnění SP v případě, kdy by museli volit způsob zvláštní rodinné péče. I přes tyto informace bohužel stále například sociální pracovníci, které se soudem spolupracují nebo samotní soudci stále odráží stereotypy v názoru na mateřskou a otcovskou roli, právě proto převládá svěřování dětí do výlučné péče matky. Lze předpokládat rozšiřování pole působnosti pro obhájce SP, ale je třeba mít stále na paměti, že SP předchází mnoho podmínek, které je nutné zachovat, proto SP nemusí být vhodná pro každé dítě. Nároky na rodinu, která se chce pro SP rozhodnout, se vztahují na jejich ekonomickou situaci a v neposlední řadě na zvýšené nároky na dítě i po stránce psychologické (Jaklová, 2010).

Počet zástupců pro SP stále narůstá, dokladem je zakládání například různých sdružení či klubů, které podporují rodiče se SP po všech stránkách. Příkladem může být „Klub Střídáček“ v Praze, což je neformální klub, kde si rodiče mohou vyměňovat vlastní zkušenosti se

SP. Dále nezisková organizace jako je „Children of Europe, která se snaží o dosažení rovnosti mezi rodiči v péči o dítě, speciálně ve SP nebo různé internetové servery věnované SP jako je „www.stridavka.cz“, kde se rodiče mohou obracet se svými příspěvky či dotazy na odborníky.

Odborníci se často setkávají s různými námitkami a představami o SP ze stran otců i matek. Postoje se však liší, co se pohlaví týče. Otcové například využívají SP ve svůj prospěch v případech, kdy nechtějí dítě do své péče. SP navrhují u soudu jako první s tím, že se domnívají, že se jejich partnerka SP zalekne a bude vyžadovat svou výlučnou péči. Matky se zase leckdy obávají sociální nátlaku, jelikož je stále u veřejnosti zakořeněná představa, že dítě do výlučné péče nedostane pouze matka s neakceptovatelnými problémy a okolí může SP vnímat podobně negativně. Proto může matka dítěte bojovat všemi silami proti SP a pro vlastní výlučnou péči. V neposlední řadě mají ženy zřejmě největší obavu z neschopnosti postarání se o dítě mužem. Standart v schopnosti péče o dítě u otce a matky není předem stanoven a tak matka může tento mužský postoj k výchově a péči o dítě vnímat více negativně než ve skutečnosti je (Novák, 2010).

2.1.4 Srovnání střídavé péče u nás a v zahraničí

V České republice nebyl doposud uskutečněn žádný výzkum, který by srovnával podmínky přidělení dětí do výlučné a střídavé péče. V USA jsou o velký krok dopředu, zde bylo provedeno již několik průzkumů. V USA je SP zavedena již od roku 1973, čili náskok je značný. První výzkum proběhl v roce 1979 a v současnosti se v počtu srovnávacích průzkumů SP dostaneme k číslu 400. V praxi studie zjistily, že ve většině případů vykazuje SP významně lepší socializační podmínky a také výsledky dětí, které byly uděleny do střídavé péče rodičů než děti nacházející se ve výlučné péči jednoho rodiče (Tyl, 2006).

Českou republiku v počtu dětí, které jsou ve SP nelze srovnávat se zeměmi jako je například Německo, kde SP tvoří asi 40% nebo také ve Skandinávii, kde počet SP dosahuje několik desítek procent. Na upřednostnění SP oproti výlučné péči musí být připravena nejen celá společnost, ale také systém, který se úpravou poměrů nezletilých dětí zabývá a řeší ji (Příhodová, 2011).

2.2 Následky a průběh střídavé péče

SP vyvolává četné emoce jak u dítěte po rozvodu, tak u samotných rodičů. Někteří lidé berou SP jako nejelegantnější a spravedlivé řešení porozvodové péče o dítě, jiní ji odsuzují například pro nejednotnost výchovy nebo kvůli méně schopného druhého rodiče. Jedna část populace se vyjadřuje pro nařízení SP soudem a druhá část toto rozhodnutí odsuzuje a přijímá pouze dobrovolný souhlas obou rodičů (Novák, 2010).

2.2.1 Výchovné předpoklady a styly výchovy rodičů

Jedním z úkolů, například soudní znalců nebo psychologů, je vyjádření se k situaci, který rodič je pro dítě a jeho výchovu vhodnější a či péče bude dítěti více prospívat (Bakalář, 2006).

Morální výchova rodičů je především o tom, co nevědomě přenášíme do dětí z naší osobnosti, sami ze sebe a až na druhé místo řadíme to, co uvědoměle a cílevědomě chceme předat. Dítě přijímá svou rodinnou identitu okolo dvou let věku, seznamuje se s pojmem „domov“ a je si vědom své sounáležitosti s rodinným společenstvím. Po třetím roce života se mu jeho cesta rozšiřuje o společnost dalších dětí a tímto předškolním věkem přichází nové nároky a starosti a úkoly na něj kladené (Matějček, 2005).

Důležitým kritériem, které musí rodič splňovat je zdravá osobnost rodiče. Dítě nezbytně potřebuje vzor a tím by měl být psychicky zdravější rodič, který určuje výchovu dítěte. Rodič by měl být dobře fungující osobností, citově vyzrálý a s psychosociální zralostí. Slušnost je u rodiče na místě, um pohybovat se v současném světě a odhadnout potřeby, schopnosti a nedostatky v životě svém i v životě dítěte není výjimkou. Posuzovatel přidělení dítěte rodiči musí brát v úvahu také lásku, kterou rodič dokáže svému dítěti různými způsoby prokazovat, pak rozlišujeme lásku přímo prožívanou nebo skrytou, která se vyjadřuje jinými motivy navenek. Dobrý vzor musí dítě vidět také po mravní stránce svých rodičů. Mravní otázky by měly být pro dítě aktuální a správný rodič by se jimi měl zabývat a neopomíjet jejich řešení. Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro dobrou výchovu dítěte je kvalitní vztah dítěte k rodiči. Bohužel narážíme i na situace kdy citová vazba dítěte k rodiči je pevná ale celkový profil rodiče neodpovídá ani průměrným kvalitám, které by měly být dodrženy. K těmto případům dochází, jestliže dítě bylo delší dobu této osobě velmi nablízku, rodič může nevědomě bránit dítěti sdílet vztahy s jinými lidmi nebo zcela vědomě ma-

nipuluje s dítětem pro účely znaleckého šetření u soudu. Rodinné zázemí, do kterého zahrnujeme i prarodiče dítěte a další příbuzné z rodiny, by v nejlepším případě mělo být pro dítě nadále zachováno. S tím souvisí i kontinuita prostředí pro dítě, do kterého spadá škola nebo vrstevníci, se kterými se dítě stýká. Rodič, který dokáže tyto aspekty nebo alespoň většinu z nich zachovat, bude u soudu a v očích posuzujícího jen zvýhodněn (Bakalář a kol., 2006).

Na způsobu a stylu výchovy by se dle mého názoru měli podílet oba dva rodiče. Dobrá komunikace ve SP je nutnou podmínkou, která jestliže je dodržena, neměl by být větší problém i v domluvě podoby výchovy. Jestliže matka povede dítě volným stylem a neukáže příliš přísnější stranu výchovy a otec naopak bude druhý týden vést dítě „tvrdou rukou“, dítě může být zmatené, nebude vědět jak se v celé situaci orientovat a či výchovu brát závazně.

2.2.2 Výhody a nevýhody střídavé péče o dítě

Jasnou nevýhodou, kterou pocítují někteří rodiče, je pouhé podílení se na výchově dítěte. Rodič, který by měl rád své dítě plně pod kontrolou, nemá vždy hlavní slovo, jelikož druhý z rodičů z života dítěte nezmizí. Polemiky, které se vedou nad střídavou výchovou, souvisí s nejednotným výchovným působením. To, že dítě je neurotizováno neustálým stěhováním se od jednoho rodiče k druhému, je další nevýhodou, kterou odpůrci střídavé péči zmiňují. Dítě tak neví, kde vlastně patří, kde má svůj domov, který by měl být jeden. Co se týče plnění si povinností dítěte, nemusí být vše striktně dodržováno stejně u obou rodičů, kdy jeden z nich bude více důsledným rodičem a bude dbát na plnění úkolů a povinností dítěte, zatímco druhý rodič toto zodpovědné tempo dodržovat nebude. Náročnější rodič pak bude muset dohánět vše, co bylo zanedbáno na druhé straně. Vše zmíněné však souvisí s nezvládnutím střídavé výchovy ze strany rodičů. Na druhé straně můžeme rozpoznat i klady střídavé výchovy. Například umožňuje rodičům lepší organizaci svého času, kdy se jeden týden, který tráví s dítětem, mohou věnovat pouze jemu a další týden kdy je dítě u druhého rodiče, mohou svůj čas trávit pracovně či svými potřebami, zájmy atp. V případě, že se tedy dítě střídá u rodičů v intervalu čtrnácti dní, nejedná se pouze o částečné podílení se na výchově nebo o víkendové nárazové návštěvy, ale o rozdělenou výchovu a péči o dítě půl na půl (Novák, Průchová, 2007).

Osobně nesouhlasím s tvrzením Nováka a Průchové (2007), kdy dítě nevnímá pojem „domov“ jako jedno místo, ale tento termín má pro něj širší rámec vnímání. Dále uvádí, že dítě chápe, že se o cenné věci musí s ostatními dělit a proto takto vnímá i své časové rozdělení mezi matku a otce.

Za velký klad lze považovat skutečnost, že dítě nadále, tak jak bylo zvyklé již od narození, vnímá a čerpá emoce z obou stran, od matky i otce a prožívá a dělí se o ně se svou rodinou. Jde o emoce jak kladné, radost, smích, štěstí, tak i o negativní, smutek, zlost. Tak či onak se o ně dělí s rodiči a učí se s nimi zacházet podle vzoru matky a otce. Důvěra, kterou dítě nabylo od útlého dětství je nadále posilována a rozvíjí se na stranách obou rodičů. Co se výchovy týče, dítě může pociťovat rozdíly mezi výchovou muže a ženy, což je pro život velice důležité. Jestliže totiž dítě vyrůstá například pouze u matky, pozná pouze roli ženy-matky a její vzorec chování, který následně přejímá, vzorec mužské role dítě ale nepozná. Ani víkendové vídání dítěte otcem příliš této věci nepomáhá, jelikož otec nestihne dostatečně uplatnit svůj mužský vzorec chování. V době dospívání dítěte je uplatnění mužského a ženského vzoru obzvláště důležité, aby dítě vidělo, jak se chová například matka ke své dceři nebo otec k dceři, která vzorec tohoto chování může uplatnit například při budoucím výběru svého partnera. Velice důležitá je také možnost komunikace o důležitých záležitostech jak s matkou, tak i s otcem, dítě pak vnímá názory z obou stran a samo si následně vytvoří vlastní a objektivnější pohled na věc. Dítě vstupuje do vlastního manželství bohatší o zkušenosti ze střídavé péče. I negativní zkušenosti, které si spojuje s rozvodem rodičů, mohou často být ve výsledku pozitivními v životě dítěte. Vybudování řádné autority u dítěte již od prvního roku života je také důležitým kladem, ve střídavé péči platí, že se u dítěte vytvoří přirozený vztah mezi ním a rodiči (Špaňhelová, 2005).

Přestože klady nelze poměřovat se zápory SP a naopak, můj názor je ten, že by se SP měl dát větší prostor k realizaci v rodinném životě po rozvodu. Myslím si, že v současnosti se rodiče stále bojí této volby péče o dítě a tak nechávají větší zodpovědnost rozhodnutí soudu, který se bohužel častěji v této otázce přiklání na stranu stereotypního přidělení dítěte do výlučné péče matky. Otázkou je, zda otcové stále i v této době nedisponují optimálními podmínkami pro výchovu a péči o dítě, či neprojevují dostatečný zájem o ně natolik, aby usilovali o přidělení do své výlučné péče, popřípadě do SP. V dnešní společnosti, kdy pomalu, ale jistě přejímáme názory a možnosti od vyspělejších států, se stále více otevírají dveře gender studiím, které ukazují prospěch myšlenky rovnoprávnosti mužů a žen. Tomu-

to posunu vpřed se nelze dlouho bránit, a tak se domnívám, že nebudeme muset již dlouho čekat na příchod rovnoprávné vlny, která se projeví ve všech oblastech lidského života, čili i v oblasti porozvodové péče.

3 PSYCHOLOGIE DÍTĚTE

Dětská psychika je velmi křehkou záležitostí, která není lehce znovu obnovitelná a nelze ji resetovat a pokračovat v normálním vývoji osobnosti. Proto je zapotřebí dávat si velký pozor a dbát na péči o ni, vnímat ji, věnovat se jí a dát čas a prostor k jejímu rozvoji. I tak možná pro některé zanedbatelná změna jako je rozvod, může zanechat trvalé následky na psychice dítěte. Následky porozvodové situace záleží na stupni vývoji dítěte, na jeho již zmíněné osobnosti a předpokladech a schopnostech vyrovnání se s krizovou situací. Dítě je ve svém mladém věku velmi lehce tvarovatelné a ovlivnitelné, jak z pozitivní tak bohužel i z negativní strany. Lehce se může stát, že ať už cílené nebo nevědomé působení na něj ze strany jednoho rodiče, může způsobit nevratnou škodu a odrazit se v jeho zformovaném chování. Dalším fenoménem současnosti je objevení či zavedení pojmu Syndromu zavrženého dítěte, který je odborníky i veřejností jak zpochybňován tak i obhajován. Ať už je pravda o syndromu na jakékoliv straně, je jisté, že příležitost na projevení by se mu dávat každopádně neměla.

3.1 Psychosociální vývoj

Psychosociální činitele mají vliv na vznik, rozvoj a udržování poruchy zdraví. V takovém případě je na místě použití psychoterapie, která dále hodnotí danou situaci, jak ji jedinec prožívá a umí se s ní vypořádat. Celkově napomáhá regulovat nepříznivé psychické procesy. Psychosociální vymezení se týká stránky psychické a sociální, které tvoří neoddělitelný celek. K člověku patří samozřejmě sociálnost, což je navazování vztahu k druhým lidem a také vnímání a hodnocení, které se vztahuje k prožívaným situacím a nabytým zkušenostem z nich, na základě jichž člověk koná. Pozitivní a přínosné psychosociální prostředí, jakým může být například rodinné prostředí, do kterého může jedinec v určitých mezích zasahovat a ovlivňovat jej, působí jako ochrana pro jedince a opačně nepříznivé prostředí může působit rizikově (Vymětal a kol., 2004).

Do psychosociálního vývoje dále řadíme například vývoj sebevědomí. Člověk je ovlivněn zejména vnějšími sociokulturními faktory, pod které spadá rodina, vrstevnické a sociální skupiny (Sedláčková, 2009).

Významnou působící jednotkou ve vývoji dítěte je sociální a kulturní prostředí. Změny ve vývoji člověka probíhají po celou dobu života a nikoliv jen v raném dětství. Erikson se

zabýval schopností překonání psychosociálních rizik a zkoumal ego a jeho kvality. Tvrdil, že je zapotřebí zvládat své krize, jelikož odkládání problémů a jejich neřešení způsobuje jen pozdější znevýhodnění. Celý vývoj osobnosti pojal jako několik stádií od narození až po stáří. Vývoj ega podle něj probíhal právě v těchto stádiích, kterých je osm. Každé z těchto období zahrnuje psychosociální krizi, která umožňuje růst nebo ohrožení jedince. Vyřešení problému vede k růstu osobnosti. (Erikson In Drapel, 2004).

Jednou z dalších Eriksonových fází je agravovaná adolescentní krize, která se projevuje zmateným prožíváním vnitřních rozporů, nestálostí nebo negativním vnímáním. U problémových adolescentů je důležité neopomíjet rodinnou problematiku. Ve vývojové fázi, která je úzce spjata s rodinou, jde o upevnění kvalit vztahu rodič-dítě a o přechod ze závislosti na zdrženlivější vztah. Jestliže dojde ke konfliktu mezi vzájemným vztahem a zájmem o změnu může se objevit neurotická porucha či jiná patologie. V tu chvíli je na místě rodinná terapie (Erikson In Říčan, Krejčířová a kol., 2006).

3.2 Psychika dítěte po rozvodu rodičů

Existuje stále vysoký počet rodin, kterých se týká trvalý rozvrat rodiny, ale nadále žijí dohromady, o rozvod nepožádali z různých důvodů. Hlavní funkce rodiny jsou zde již trvale narušeny, takovou situaci označujeme jako nedeklarovaný rozvod. Samozřejmě je s touto situací spjata citové strádání alespoň na jedné straně z manželů, ovšem největší dopad manželského rozvratu pociťují děti. I nejrůznější výzkumy prokazují fakt, že neexistuje věkové období, ve kterém by na dítě rozvod nezanechal žádné následky a dítě by tak netrpělo. Záleží pouze na pohlaví dítěte a na konkrétním období vývoje, ve kterém se právě nachází, od toho se odvíjí jeho reakce. Rodiče často nedokáží sami odhadnout důsledky, kterým jejich dítě čelí po rozvodu rodičů, netuší do jaké míry je na ně vyvíjen tlak a jakou zátěž podstupují. Důsledky nejsou vždy hned snadno rozpoznatelné, ale mohou se objevit u dítěte až v období puberty či až na prahu dospělosti a to v různých podobách jako jsou vzorce chování a jiné mechanismy, které dítě nevědomě ovlivňují. Příklady, které vypovídají za vše, mohou být situace, kdy velice mladé dívky a muži vstupují do manželství a to především ti, kteří pocházejí z rozvedených rodin, kdy se jejich matka sama vdávala ve věku na hranici zletilosti (Matějček, Dytrych, 1999).

3.2.1 Následky rozvodového řízení pro dítě

Rozvod může být způsobem úniku či naopak postavení se složité situaci, která někdy nemá jiné řešení, nelze si vybírat a je třeba se s tímto problémem vypořádat a postavit se mu čelem. Bohužel většinou musíme počítat i s následky a okolnostmi, které s sebou rozvod přináší, zejména pro děti. Pro ně rozvod znamená vždy velkou ztrátu, která je doprovázena i zmatkem v hlavách dětí. Děti nemají právo zasahovat do samotného rozvodu a tak nemají ani kontrolu nad jeho průběhem ani situací poté. Děti byly zvyklé doposud na stabilitu jejich rodinného zázemí a domova, která je teď rázem přerušena náhlým stěhováním nebo ekonomickými problémy rodiny, apod. Rodiče by neměli tedy zapomínat na silné vnímání těchto okolností i dětmi. Na jednu stranu může být rodič spokojen s vyřešením svého vztahu rozvodem, ale na stranu druhou musí počítat s ovlivněním dětí náhlou změnou v jejich životě. Každý rozvod nelze srovnávat, žádný není stejný. Dopad na dětskou psychiku je odvozen od mnoha faktorů, jakými může být míra dětské vyspělosti, rozumu, na jejich věku, pohlaví nebo také citové a psychické vyspělosti a odolnosti. Je zapotřebí potlačit a tlumit následky a dopady rozvodu na dítě, například tím, že s dítětem rodiče neodmítají komunikovat, vždy jej vyslechnou a ujistí o jejich přítomnosti. Stále je třeba, aby rodiče měli na paměti práva a potřeby, které dítě má (Colorosová, 1999).

V praxi se ukazuje, že ve většině manželství dále panuje dusná atmosféra, plná stresu, napětí, sporů o majetek, výživné na dítě, i po rozvodu manželství. Dítě je opakovaně nuceno navštěvovat soudní znalce, musí se vyjadřovat k tomu, ke komu z rodičů se více přiklání, s kým by chtělo být, a tím je neustále frustrováno. Ke změnám může docházet také ve školním prostředí, kdy jindy velmi dobře prospěchové dítě náhle neprospívá dobře i nadále. Dítě se pere se svou úzkostí a napětím v sobě na základě způsobeného stresu, zhoršuje se jeho soustředění a tedy i školní prospěch. Rodiče se mnohdy mylně domnívají, že úpadek ve prospěchu je způsoben špatným vedením a výchovou jednoho z rodičů, vinu tedy neustále svádějí jeden na druhého. Dítě tak o školu už nejeví příliš zájem, je pro něj jen zdrojem problémů, stresu. Lze rozpoznat rozdíly v pohlaví dětí. Chlapci spíše svůj neprospěch doprovází ještě agresivitou, která vyplývá z dlouhodobé frustrace. Dívky jsou naopak uzavřeny do sebe, do svého vlastního světa a změny se tak projevují jen velmi nenápadně. Při výzkumu z roku 1987 bylo prokázáno, že dítě bylo označováno svými učitelkami i matkou jako přecitlivělé, málo ctižádostivé, více dráždivé, nervózní a méně oblíbené v kolektivu vrstevníků. Z odborného klinického pohledu se jedná o dítě s neurotickými

symptomy, které mohou stále latentně narůstat a projevit se jednou z psychických poruch (Matějček, Dytrych, 1999).

Později, těsně předtím než se o rozvodu rodičů dozví i nejbližší okolí, by měli být obeznámeny i děti. Informace by jim měla být sdělena věcně, bez většího a přehnaného emocionálního zabarvení od jednoho z více vyrovnaných rodičů, který nebude zbytečně situaci zveličovat. V takovémto sdělení by neměly chybět slova, týkající se neobviňování sebe samého z rozvodu rodičů, ujištění o lásce a vztahu z obou stran, neztěžování si to dalšími problémy (Novák, Průchová, 2007).

3.2.1.1 Vnímání krize dítětem

Je třeba zdůraznit složitost situace pro dítě, jež se nachází v rozvodové situaci svých rodičů. Je nutný, ale realistický pohled na věc, a sice že rozvod není potřeba bagatelizovat, ale na druhou stranu ani podceňovat. Ovlivnění dítěte stresem z rozvodu rodičů může nastat již v prenatálním období, u vývoje plodu.

- *Děti od prenatálního období do dvou let*

V tomto období existuje hrozba předčasného porodu, pravděpodobnost nízké váhy novorozence a je docela možné i vývojové opoždění. Kojenci mohou reagovat na pro ně nepochopitelný rozvod rodičů s následkem stresu matky velice citlivě.

- *Děti ve věku tři až pět let*

Dítě stále nechápe nastalou rozvodovou situaci a tak se mohou objevit noční děsy, strach z odloučení se od osoby či pocity viny a úzkostné stavy v případě náhlé separace jednoho z rodičů.

- *Děti kolem šesti let věku*

Nastává velice důležitá etapa pro dítě, spojená s nástupem do školy. Je možné zhoršení výslovnosti u dítěte nebo se mohou objevit náznaky agrese. Dítě je nesoustředěné, s náhlými změnami nálad, stále dávající si za vinu rozvod rodičů.

- *Děti ve věku sedm až deset let*

Objevují se psychosomatické příznaky, opět agresivita, která může narůstat. Dítě odmítá své okolí nebo jej provokuje svými chováními. Zároveň změna v podobě rozvodu a rozchodu jeho rodičů může způsobit a vyvolat pocity smutku, ztráty.

- *Děti ve věku jedenáct až třináct let*

Dítě si je již vědomo své osoby, hodnoty, o příčinách a důsledcích rozvodu se může dozvědět od svých vrstevníků, což mnohdy přináší jen negativní důsledky, skrytou agresivitu apod. Je možno, že dítě může chtít přijímat roli jednoho z rodičů, na kterou samozřejmě není dostatečně vyzrálé a tím podporuje své vyhrocené chování.

- *Děti ve věku čtrnáct až šestnáct let*

V tomto věku by dítě mělo již více vnímat projevy větší respekt rodičům. Mnohdy však rodiče právě díky rozvodu ztrácí svou autoritu a dítě může tento jejich ztracený post zneužívat. Dítě projevuje strach z budoucnosti a hrozí pocity úzkosti, depresivní stavy doprovázené zklamáním a nejistotou ve svém chování.

- *Dítě ve věku sedmnáct až devatenáct let*

Hrozí zde trvalé odpoutání se od rodičů, avšak formou útěků z domova. Dítě se cítí být samostatné, nesouvisející s problémy rodičů. Mají spíše očekávání větší finanční a psychické podpory než kdy jindy.

- *Děti dospělé*

Snaží se vyrovnat s rozvodem rodičů, ovšem i přesto mohou pociťovat ztrátu a úzkost. Dokonce je může nastalá situace ovlivnit i v jejich budoucím manželství či může mít negativní dopad na jejich další potomstvo – vnuky (Novák, Průchová, 2007).

Vše výše uvedeno nelze brát jako jistotu, kterou je třeba v každém případě očekávat. Je nutné brát v úvahu fakt, že ne každé dítě z rozvrácené rodiny bude v budoucnu nutně delikventem, který se bude potýkat s problémy se zákonem či bude nutně sám později rozvedený. Je zde pouze zvýšené riziko výskytu těchto následků rozvodu rodičů (Novák, Průchová, 2007).

Celkové vnímání dětí, jejich chápání a tedy celá nervová soustava se tvaruje a je ovlivněna zejména kritickými okamžiky ve formativních obdobích. Proto se klade takový důraz na rodiče, aby zkušenosti, které dětem zprostředkují rodiče, byly vesměs pozitivní a přínosné pro jejich život, mohly se z nich nadále učit. V případě, že se ovšem v právě těchto formativních obdobích nevyvíjí vše tak, jak by mělo, je velice ohroženo samotné vědomí dítěte a vnímání sebe sama. Špatné okamžiky v životě dítěte nebo traumata, se kterými se v průběhu svého života potýká, mohou ovlivnit jeho důvěru, dítě nebude nadále věřit li-

dem, i těm kteří o něj pečují. Potřeby dítěte budou disociované a zakořeněné uvnitř dítěte. Jestliže dítě bude vystaveno opakovaně velkým zklamáním v jeho životě, bolesti, strachu nebo odloučení, jeho vnímání dalších zkušeností bude již zkreslené a ovlivněné těmito negativními zážitky, které nebude schopno pochopit. Byl prokázán vliv traumat v životě dítěte v raném věku na zvýšenou pravděpodobnost právě disociace. Ovlivnění může nastat u paměti, vědomí sebe sama, přítomnosti a minulosti, myšlení zůstane zmateno. Většina odborníků se navíc shoduje, že traumatické události mají větší a negativnější dopad na jedince, kteří nemají silně rozvinuté vědomí v sebe sama, nestihli si upevnit vazby s nejbližšími příslušníky rodiny, na něž by se měli spolehnout a jejich mozková kapacita není dostatečná k pochopení okolních událostí a nových situací. Velice důležité je, aby rodiče u svého dítěte ocenili jejich odvahu, vytrvání a schopnost přenést se přes traumatickou událost a na to i přesto, že je povedou dále k další pozitivní změně (Archerová, 2001).

Existuje několik druhů vyrovnání se s rozvodem ze strany dětí. V prvních chvílích mohou některé děti proti rozvodu sami bojovat, jiné naopak zaujmou lhostejný postoj vůči tomuto problému a předstírají, že jim nevádí nebo se upnou na nový zcela jiný problém. Následně se může stát, že v další fázi vyrovnávání se děti ztrpknou vůči rodičům nebo vůči jednomu z rodičů. Dětské prožitky smutku prochází několika fázemi, podle Colorosové (1999) je tou první zoufalství z rozvodu rodičů, druhou je hluboký zármutek, kdy se dítě musí vyrovnat se změnou ve svém životě a poslední, třetí fází, je smutek smíšený s pocitem klidné radosti a smíření. V první fázi se dítě bude snažit udělat vše pro to, aby uniklo před krutou pravdou a realitou života. Samo popírá tvrzení rodičů a bude sobě nebo sourozencům namlouvat vlastní zkreslený názor na věc. Výčitky z jejich strany se nevyhnou nikomu a ničemu, obviňují celý svět a své okolí za to, co se jim přihodilo. Změna se odrazí i ve školním prostředí dítěte nebo se může projevit agresivita v jeho osobnosti. Ve druhé fázi dítě propadne negativním myšlenkám, každá příležitost mu připomíná rozvod rodičů a ono ví, že samo s tím nic nezmůže. Někdy se může dokonce stát, že se dítě pokouší o opětovné sblížení a svázání vztahu svých rodičů. V poslední fázi je zapotřebí dítě podpořit, nabídnout pomocnou ruku a přislíbit rodičovskou podporu a přítomnost. Je zapotřebí s dítětem o jeho pocitech mluvit, skrývání emocí nebo zlehčování situace by mohlo vést ke zkaženému pohledu na svět.

Separaci rodičů řadíme mezi jednu z nejběžnějších traumat u dítěte. Je prokázáno, že u dětí, které se potýkali s rozchodem nebo rozvodem rodičů, je až třikrát větší pravděpo-

dobnost výskytu emočních potíží a problémů v chování dětí než u ostatních. Změny, ke kterým dochází, mohou vést tedy až ke vzniku psychického onemocnění u dítěte. Rodičovská péče se může také stát lehce zanedbatelnou v případě, že si rodič včas neuvědomí rizika rozvratu manželství a nezajistí opět klidné zázemí a standartní rodičovskou výchovu a péči. Stres z odchodu a separace rodičů může znásobit některé charakterové rysy dítěte a může tak dojít k depresi nebo vyhoceně až k sebevražednému chování (Elliott, Place, 2002).

S rozvodem rodičů přichází ovšem další změny, které se týkají širšího okolí rodiny. Po rozvodu se často odlučuje i kontakt rodiny s prarodiči, strýci, tetami, atp. Místo, kde se dítě setkává s těmito členy rodiny, pro něj přináší pocit bezpečí a jistoty, kterou nyní ztrácí a tím i identifikaci a ztotožnění se s dospělými osobami ve svém životě. Situace bývají ale velmi individuální, prarodiče se mohou navzájem osočovat a nenávidět a tím zapomínat na jejich vnouče nebo mohou zůstat u láskyplného chování vůči němu, ovšem situaci bude vždy kazit jeden z rodičů. Dítě čelí dalšímu zásadnímu problému nebo životní zkoušce, a sice novému partnerovi svého rodiče. Příchod tohoto zprvu cizího člověka může dítě vnímat se stresem. Může mít z toho ve své hlavě zmatek a nevědět kdo má pravdu, kdo jej má doopravdy rád a komu může důvěřovat. Za následek lze považovat v budoucnu nízké sebevědomí a nedůvěru k ostatním lidem. Obzvláště zatěžující situace, která někdy nastává po rozvodu, je přílišné upnutí se jednoho z rodičů, častěji matky, na své dítě. Hovoříme pak o nezdravém upnutí se k dítěti. Matka má potřebu vynahrazovat si přítomnost svého manžela přílišnou přítomností s dítětem, často využívá dítě jako vrbu pro své výčitky na stranu otce a vybízí dítě a zasypává žádostmi o lásku, které se jí již nedostává z jiné strany. Na dítě je tak vyvíjen obrovský tlak doprovázen nadměrnou zodpovědností a svazuje mu tak rozvoj jeho osobnosti, což může vést jediné k negativním následkům pro dítě (Matějček, Dytrych, 1999).

3.2.2 Syndrom zavrženého rodiče

Pojem syndrom zavrženého rodiče (dále jen SZR) je mnohými lidmi odsuzován, či dokonce popírán. Jeho vznik v USA rozpoutal mnohé diskuze, které SZR jak zpochybňují tak udávají jeho důvody. Zásadním faktem ovšem zůstává, že SZR nebyl zařazen do klasifikace nemocí. Tento termín lze také chápat jen jako usnadnění si dorozumívání mezi odborníky a rodiči. Někdy bývá ztotožňován s termínem odcizeného rodiče, v češtině jsou tyto

pojmy však zcela odlišné a mají více významů. Rozvod řadíme mezi pět nejzávažnějších stresových situací, se kterými se člověk potýká. Přináší s sebou mnoho dalších závažných situací a problémů, které je potřeba řešit. Na druhé straně si jeden z rodičů může dávat sám za vinu příčiny rozvodu s partnerem a dítě zde může sehrát roli „pomocníka“ v utvrzování rodiče o svém názoru. Jestliže dítě odmítá jednoho rodiče, dává tím najevo druhému rodiči jeho špatný výběr partnera. Je třeba korigovat takovéto chování rodiče a především ochránit dítě před jeho špatným vlivem a působením na něj. Nutností je dítěti pomoci v orientaci a pochopení všech souvislostí okolo této situace. V situaci, kdy ovlivňující rodič odmítá spolupráci a dohodu na nápravném chování, nelze postupovat dále a problém dostatečně řešit (Novák, Průchová, 2007).

Může dojít ke stavu, kdy se zavržený rodič cítí nešťastně proto, že jeho děti s ním už delší dobu neudrží kontakt. Přesto rodič uvádí, že své děti miluje a dokazuje to tvrzením o tom, jak si byli po celé roky blízcí a jak se svým dětem dostatečně věnoval. Rodič v tu chvíli neví, jak zachránit situaci odloučení se od dítěte, které se již vůči němu zcela uzavřelo. Rodičův zájem se v první řadě orientuje na vzájemný vztah s dítětem a o nic jiného mu již nejde. Sám nemůže uvěřit, že druhý rodič byl schopen něčeho tak zlého, jako je nabádání dětí proti němu a ubližování jim takovým způsobem, že jsou děti zavedeny do rozporuplné situace a jsou zmateni. Ostatní již ale začínají pochybovat o dobrém rodičovství a o předchozím uvedení pozitivních rodinných a rodičovských vztahů. Zavržený rodič je tak obviněn z nezájmu k dětem a jiných nevýhod (Gardner, Sauber, 2006).

Gardner v roce 1985 uvádí poprvé termíny „zavrhuující rodič“, „zavržený či zavrhovaný rodič“, „odcizené dítě“ nebo „programující rodič“. Gardner napsal přes sto publikací, ve kterých se věnuje problematice zavrženého rodiče, jeho práce byly vydány jako metodický materiál pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a i přesto nemá česká veřejnost dostatečné informace o SZR, neprovádí se výzkumy na toto téma ani téma SZR nebylo zařazeno do vzdělávání odborníků z této oblasti. Nepochopení si mezi bývalými manžely a neustálé soupeření vede k narušování dětské psychiky, programující rodič si často neuvědomuje dalekosáhlé následky svých počinů. Uvádí, že druhý rodič neprojevuje o dítě zájem, věci a fakta zveličuje a rodiče tak naprosto shazuje a odsuzuje. Dítě je samozřejmě všemu svědkem a tak je mu ať už přímo či nepřímo vsazována negativní myšlenka na druhého rodiče do hlavy. Programující rodič znepřístupňuje jakýkoliv kontakt dítěti s druhým rodičem, nepodává mu o dítěti žádné informace. Jestliže zavržený rodič

neustupuje a snaží se o opětovné navázání vztahu s dítětem, programující rodič vysvětluje dítěti situaci jako obtěžování a uplácení a tak zavrženého rodiče veškeré síly na zlepšení problému opustí. Může dojít až k vyhocení celé situace, kdy si programující rodič na základě vlastní fantazie vymyslí a krivě obviní druhého rodiče například z týrání či jiného fyzického ubližování. Ve sporech o dítě po rozvodu dochází velice často k těmto falešným obviněním (Bakalář a kol., 2006).

Motivy, na základě kterých programující rodiče navádějí své dítě k zavržení druhého rodiče, rozděluje a popisuje Warshak (In Bakalář a kol., 2006):

- Motiv pomsty se objevuje v případech, kdy se například matka mstí otci prostřednictvím dítěte a omezení kontaktu s ním za všechna příkoří, která jí otec způsoboval v průběhu manželského rozpadu.
- Motiv ochrany dítěte projevuje rodič tehdy, obrátí-li sám kartu a z druhého pečlivého rodiče je nepříjemná a nezodpovědná osoba, která se o dítě nestará apod. A tak tedy nechce rodič dopustit, aby se dítě stýkalo s takovým člověkem a tak považuje téměř za povinnost jej proti němu ochránit.
- Motiv bezpečnosti se vztahuje na ochranu osobních údajů programujícího rodiče, které souvisí například s novým partnerem a nepochopení si s ním nebo finančních problémů apod. Proto programující rodič zamezuje styk dítěte s druhým rodičem.
- Motiv mocenský a potřeba vnějšího nepřítele se hodí v případě, kdy rodič nemusí z vlastních chyb obviňovat sám sebe, ale může tak svalit vinu na druhého.
- Motiv preventivně praktický souvisí s demonstrací vyhoceného vztahu programujícího rodiče před svým novým přítelem či přítelkyní k bývalému manželovi či manželce, aby tím dal rodič najevo své odpoutání se od bývalého vztahu a zamezil tak pochybnosti o návratu k zavrženému rodiči.

Důsledky syndromu zavrženého rodiče jsou pro dítě dalekosáhlé. Dítě je naváděno k potlačování veškerých dříve pozitivních emocí k zavrženému rodiči a jeho nenávisť postupuje postupně na povrch i nevědomě. Dítě neprovází za své chování pocit viny. Jeho emocionální vývoj je zabrzděn, může docházet ke ztrátě pozornosti, sebedůvěry, zdeformování vlastní osobnosti, nastanou problémy se sociální diferenciací a nerespektováním autorit (Bakalář, 2006).

3.2.3 Psychologická pomoc dítěti

Dospělí mohou sami pomoci dítěti s vyrovnáním se s jejich rozchodem a rozvodem, tím že jsou zde vždy pro dítě, s pochopením a pomocí. Dítě může také zapracovat na posílení a obnovení psychického zdraví samo. Existuje šest úkolů, které by děti měli sami vyřešit:

- akceptovat fakt rozchodu rodičů
- distancovat se od problémů, které mají jeho rodiče a udržet si vlastní denní rozvrh všech běžných aktivit
- povznést se nad ztrátou, které náhlá změna přinesla
- odmítat vlastní pocit viny a zlost
- stanovení si cílů, kterých chce dítě dosáhnout pro budoucí dobré rodičovské vztahy (Wallerstein In Elliott, Place, 2002)

Škála odborného poradenství pro děti je velice rozmanitá. Pedagogicko-psychologické poradenství je jednou z možností pomoci dítěti v krizi. Pracovníci v těchto zařízeních jsou vědomostně vybaveni na takové úrovni, aby dokázali odhadnout pomoc dítěti v jednotlivém vývojovém období. Pedagogicko-psychologické poradny jsou speciálně zaměřeny na problematiku dětí od 3 let, dále pro žáky základních škol a studenty. Samotná problematika, kterou se v poradně odborníci zabývají, je velice široká. Obecně ji lze rozdělit na výchovné a vzdělávací obtíže nebo další, se kterými přichází samotné děti nebo rodiče (Pešová, Šamalík, 2006).

V pedagogicko-psychologických poradnách se dle vyhlášky o poskytování poradenských služeb č.72/2005, § 5 poskytují poradenské služby například žákům škol u kterých je vyšší riziko problémů a komplikací se vzděláváním nebo větší pravděpodobnost problémového chování v osobnostním a sociálním vývoji. Rodičům jakožto zákonným zástupcům jsou nabídnuty poradenské služby, které se zaměřují na jejich děti v různých oblastech.

Část rodičů se obrací na orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) v případě, kdy dochází v jejich rodinách ke krizi, které si žádají odbornou pomoc. Také další případná soudní řízení se vztahují na spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který zastupuje příslušný opatrovník dítěte. Sociální pracovnice, které vykonávají činnost opatrovníka, jsou v přímém kontaktu jak s dítětem, tak s jeho rodinou, kterou informuje o veškerém dění a

také o případné další možné odborné pomoci, kterou může být například mediační služba, manželská poradna, dětský psycholog či psychoterapeut, atp. (Bakalář, 2006).

Není vždy dobrým řešením opomíjet nebo zanedbávat jakékoliv nepříznivé změny, ke kterým dochází po psychické stránce dítěte, jelikož i z mnohdy drobných a snadno řešitelných problémů se mohou stát trvalé následky, se kterými se bude dítě potýkat po další dobu svého života. Rodiče by neměli podceňovat jakékoliv změny, které u svých dětí zpozorují a snažit se za každou cenu je vyřešit jen v rámci rodinného kruhu. V případě nutnosti by rodiče měli být natolik rozumní, že se nebudou bát vyhledat odbornou pomoc, která se bude vztahovat na celou rodinu nebo jen na pomoc dítěti v konkrétním problému nebo krizi. Nabídek na pomoc, které se vyskytují, je celá řada, stačí si vybrat nebo získat doporučení. Pak už je to čistě na rodině, dítěti a vzájemné spolupráci a zodpovědnosti práce s odborníkem, který je zde od toho, aby s rodinou pomohl nalézt správné řešení, kudy z problému ven.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Tématika porozvodové péče o dítě je v současnosti velmi aktuálním a častým problémem. Podle dostupných statistik míra rozvodovosti stále stoupá a rozvádí se již téměř každé druhé manželství. Přestože střídavá péče je u nás uzákoněna již přes deset let, její četnost využití jako porozvodové péče o dítě není příliš vysoká. Nabízí se otázka, zda je to dobře či nikoliv. Z tohoto důvodu mě zajímal osobní názor několika povolaných odborníků, kteří se střídavou péčí a problémy s ní spjatými, mohli setkat za dobu své dosavadní praxe. Zda si myslí, že střídavá péče může zanechat následky a podepsat se na psychice dítěte, ovlivnit jeho život a život jeho okolí, včetně rodiny, jaké změny doprovází průběh střídavé péče a zda by této možnosti volby péče o dítě dali přednost před jinými formami porozvodové péče.

Jako výzkumný problém jsem určila působení střídavé péče na dítě a jeho psychiku. Forma výzkumného problému je deskriptivní, neboli popisná, která zjišťuje a zkoumá danou situaci, při níž bylo použito interview (Gavora, 2000).

4.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjištění možných důsledků střídavé péče na psychiku dítěte a okolností, které střídavou péči provázejí, pohledem odborníků. Dále byly vytýčeny následující dílčí výzkumné cíle:

- Jaká hlavní pozitiva a negativa vidí odborníci u střídavé péče pro dítě a jeho prostředí?
- Považují odborníci střídavou péči za nejlepší možnou alternativu porozvodové péče o dítě a z jakého důvodu ano či ne?
- Jaké jsou způsoby řešení a předcházení problémům u střídavé péče doporučené odborníky?

4.2 Výzkumná skupina

Výzkumnou skupinu jsem vybírala záměrným způsobem a cíleně jsem se zaměřila na odborníky, kteří měli možnost se setkat se střídavou péčí v průběhu své praxe. Nebylo snadné získat vzorek odborníků, navíc těch, kterých se toto téma alespoň úzce dotýká, jelikož ne-

byli všichni ochotni poskytnout rozhovor pro výzkum nebo dalším argumentem proti byl jejich názor na vlastní neodbornost pro střídavou péči. Samozřejmě je pochopitelné, že střídavá péče není zatím natolik rozšířená, aby s ní většina odborníků měla více zkušeností, jde pouze o náhodná setkání s těmito případy porozvodové péče. Oslovila jsem sociální pracovníci a zároveň mediátorku z Poradny pro rodinu manželství a mezilidské vztahy ve Zlíně, Mgr. Jarmilu Plevovou (odborník A), kde jsem vykonávala dvouměsíční praxi, dále dětskou soukromou psycholožku ze Zlína, Ph.Dr. Marii Pechovou (odborník B) a třetí osobou byla rodinná psycholožka, Mgr. Daniela Holoubková (odborník C), také z Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy. Každý odborník je záměrně z odlišné pracovní oblasti zájmu, aby do výzkumu přinesl jiný pohled na danou problematiku a jiné zkušenosti ze své dosavadní praxe.

4.3 Metody výzkumu

Pro výzkumnou část jsem zvolila kvalitativní výzkum, který umožňuje větší proniknutí do podstaty tématu. Na základě kvalitativního výzkumu mohu blíže porovnávat a srovnávat vyplynulé údaje a názory odborníků na danou problematiku. Jako metodu výzkumu jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, ve kterém byly obsaženy otevřené i polootevřené otázky. Rozhovor řadíme mezi nesložitější, ale zároveň nejvýhodnější metody, při nichž získáváme data. Pro dobré zvládnutí této metody nehraje roli jen dostatečná sociální dovednost a správné citění, ale i účelné pozorování veškerých vnitřních i vnějších okolností. Sloučit tyto metody a získat co nejlepší možný výtěžek je tím největším uměním (Miovský, 2006).

Rozhovor upřednostňujeme před dotazníkem, jestliže se chceme zaměřit na více osobní a důvěrné odpovědi dotazovaných. Lze předpokládat větší otevřenost respondenta a pravdivé odpovědi, jestliže provádíme rozhovor z očí do očí, při osobním setkání (Gavora, 2000).

Hlavním cílem rozhovoru je dosažení jak detailních údajů a informací, tak i celkových informací. Znakem kvalitativního rozhovoru je také způsob analýzy dat, kdy informace získané tímto postupem musíme zpracovávat a analyzovat odlišnými postupy než je například u kvantitativního postupu a na základě této odlišnosti dospějeme k diferencovaným typům závěrů výzkumu (Švaříček, Šed'ová a kol. 2007).

Pro lepší orientaci a schopnost dalšího seskupování dat jsem vytýčila následující okruhy či témata rozhovoru:

- srovnání střídavé péče, společné péče a výlučné péče jednoho z rodičů
- viditelné změny v chování dítěte ve střídavé péči, ovlivnění jeho psychiky
- ovlivnění budoucího života dítěte střídavou péčí
- postoje rodičů k porozvodové situaci a porozvodové péči
- syndrom zavrženého rodiče
- podmínky přidělování střídavé péče
- spolupráce rodiny s odborníky v případě porozvodové péče

4.4 Průběh výzkumu

Rozhovory s výzkumným vzorkem (odborníky) byly realizovány v období měsíce březen 2011 po předchozí domluvě a objasnění okolností výzkumu. S odborníky jsem se domluvila, že jako místo pro rozhovor jim bude lépe vyhovovat jejich pracoviště. Při osobním setkání byli seznámeni s podrobnostmi mé práce a směrem výzkumu. Obě psychologky chtěly být před samotným rozhovorem seznámeny s otázkami či okruhy na které se zaměřím, s mediátorku/sociální pracovníci jsme přistoupili hned k průběhu rozhovoru. Před rozhovorem všichni podepisovali písemný souhlas s rozhovorem, který byl nahráván na diktafon, s použitím údajů pouze pro účely bakalářské práce a případný souhlas s uvedením jejich jmen a údajů v souvislosti s výzkumem. Rozhovory trvaly různě dlouhou dobu, od 30 do 60 minut. Přepsané a zpracované rozhovory byly následně zaslány odborníkům ke schválení.

4.5 Způsob zpracování a analýza dat

Získaná data pomocí rozhovorů byla převedena do písemné podoby a byla upravena pro další zpracování. Následujícím postupem bude seskupování informací pomocí metody vytváření trsů. Metoda vytváření trsů je zde od toho, abychom spojovaly určité výroky do skupin, které spojuje například stejný případ, jev nebo místo. Tyto skupiny nazýváme „trsy“, které vznikají na základě podobnosti – překryvu. Touto fází vzniknou více obecnější kategorie, které řadíme do příslušné skupiny – trsu, podle charakteristického uspořádání a

znaků. Znakem je v tomto případě překryv, který se může týkat tématu nebo prostorové podobnosti, časové podobnosti nebo při dodržení podmínek účasti určitých osob (Miovský, 2006).

Metoda vytváření trsů spočívá zejména ve srovnávání a agregaci (spojování a seskupování) dat, kdy ze předem určených základních jevů vytvoříme obecné jevy. (Čermák, Štěpaníková In Miovský, 2006)

4.6 Interpretace výsledků

Na základě důkladného rozboru již přepsaných rozhovorů jednotlivých odborníků a za použití metody vytváření trsů, jsem si vytýčila tři hlavní kategorie (trsy). Jsou to obecná témata, která byla předmětem zkoumání a byla jednotlivě rozebrána do podoby otázek již v rozhovorech. Při studování textu se mi postupně objevovaly také dílčí kategorie, které již více specifikovali zaměření předem položených otázek v rozhovoru. Odpovědi dotazovaných se někdy prolínaly, mnohdy opakovaly či si výrazně odporovali. Dále uvádím rozdělení tří hlavních kategorií a dílčích kategorií s jednotlivým úvodním popisem, konkrétními reakcemi jednotlivých odborníků v podobě přímých citací a shrnutím každé kategorie.

Hlavní a dílčí kategorie:

1. Srovnání jednotlivých forem porozvodové péče o dítě se střídavou péčí

- a) podmínky, důvody a četnost udělování střídavé péče, společné nebo výlučné péče jednomu rodiči
- b) nejlepší a nejvhodnější alternativa porozvodové péče o dítě

2. Vliv střídavé péče na psychiku dítěte a jeho prostředí

- a) přímý dopad na psychiku dítěte – výhody a nevýhody
- b) změny v rodině s nástupem střídavé péče
- c) vliv střídavé péče na budoucnost dítěte

3. Prevence a řešení negativních následků střídavé péče na dítěti

- a) předcházení negativním dopadům u rodiny a dítěte ve střídavé péči
- b) nástup odborné pomoci
- c) přidělení střídavé péče soudem a prostor pro vlastní názor dítěte

Srovnání jednotlivých forem porozvodové péče o dítě se střídavou péčí

Kategorie srovnávání forem péče o dítě se obrací na odborníky s otázkou výhod a nevýhod jednotlivých porozvodových úprav poměrů k dětem. Je zde rozebrána více otázka současného přístupu rodičů k úpravě poměrů a osobní pohled a názor na problematiku výběru optimální porozvodové péče o dítě. Dotazovaní dále uvedli nejvhodnější podmínky pro střídavou péči, kritéria, která by rodina měla splňovat při zájmu o udělení střídavé péče a celkový postoj rodičů ke střídavé péči jako k jedné z možností volby.

a) podmínky, důvody a četnost udělování střídavé péče, společné nebo výlučné péče jednomu rodiči

Odborník A: „Proč se u nás dává přednost výlučné péči? ... protože je to zvykové, protože je tady tradice, strašně dlouhá ještě „x“ roků dopředu, jakýsi předpoklad, že dítě patří spíše k matce, že matka je lépe předurčena k péči o děti, zvláště o ty malé, od narození do 5,6 roků, tam to bylo spíše bez diskuze, že dítě šlo do výlučné péče jednoho z rodičů...střídavá péče je v legislativě pojem spíše nový, několik roků zpátky, nemáme to tady třeba 40 let...Ale ta cesta se zlepšuje, zvyk se překonává a opravdu se začíná uvažovat, že i otcové jsou schopni péče o děti a začíná se to trošku zlepšovat.“

„Tak SP známá je, už hodně, protože to je mediálně profláknuté téma, rodiče se toho bojí na druhou stranu, řekla bych spíše ty mámy, protože...teda spíše z mé zkušenosti, ať teď nepaušalizují, protože přece jenom když je matka 3 roky na mateřské dovolené, má dítě v dennodenní péči, třeba má obavy, že otec nezvládne úplně přesně naplnit potřeby toho dítěte. Ono to většinou otcové zvládnou, ale obavu tam maminka má, potřebuje se jí nějakým způsobem zbavit.“

„To je trošičku to, co se dá zneužít, to jsou takové krásné pojmy jako „zájem dítě“. Ale někdy mám pocit, že je za tím schovaný zájem rodičů... zájmem rodičů, tatínka nebo maminky dítěte opravdu může být neztratit každodenní kontakt s dítětem a zájem dítěte může

být tedy rok dva stabilizovat situaci a být na jednom místě a s tím druhým mít nějaký kontakt jiným způsobem, bez stěhování a to by byl třeba zájem toho dítěte.“

Odborník B: *„Za svou 40letou praxi jsem poznala asi 20 případů střídavé péče, není jich tak mnoho a jsou z posledních let a jsou spíše experimentální...“*

„... Ta proměnlivost, kdy se něco odehrává u otce a něco u matky, předpokládá obrovskou shodu na výchově a výbornou komunikaci, což málokdy nacházíme...“

„U nás má tradici spíše svěřením do péče jednoho z rodičů a druhý z rodičů by měl mít maximální možnost doplnění výchovy, ale pravidelné střídání dítěte po týdnu či po větším časovém úseku se u nás zdá se neosvědčilo či neuchytilo, aspoň z mé zkušenosti z praxe.“

„... péče jednoho rodiče je charakterizována stabilitou, pevností zázemí, které by mělo být opravdu jenom jedno a druhý rodič potom poskytuje na doplnění volný čas. Tak by to mohlo a mělo být.“

„Určitě rozdíly mezi střídavou a společnou péčí jsou, ale považuji obě možnosti za méně vhodné a méně šťastné než péče ke konkrétnímu jednomu rodiči... Za svou praxi jsem nikdy nezjistila, že by bylo dobré udržovat jednu domácnost. Neosvědčuje se to, možná někde, ale ke mně se to nedostalo... takže rozhodně oddělená péče.“

Odborník C: *„Dává se přednost výlučné péči spíš kvůli tomu, že často je to o tom, že matka se o dítě víc starala, že otec býval často v práci nebo tam jsou problémy s alkoholem, nebo domácím násilím, takže otec k tomu dítěti neměl ani takový vztah, takže spíš převládal zájem matky...“*

„... pokud je střídavá péče, tak je to stanoveno soudem tak, že obvykle bývá v případech, kdy se rodiče jsou schopni domluvit... jsou rádi, že s dítětem můžou být v kontaktu oba, nebo že ten druhý jim s dítětem pomůže.“

„Většinou společná péče dobrovolně moc nefunguje, protože většinou, když už se lidé rozvedou, tak je pro ně těžké být v té jedné domácnosti, což má pak negativní dopady na dítě, to napětí mezi rodičem, ať už jsou rozvedeni nebo nejsou... kromě případů, kdy je společná péče, ale rodiče mají rozdělené dny, kdy se o dítě starají a potom těm rodičům ubývá starostí, tím, že ví, že v úterý se postará o dítě otec a ve středu matka. Tak tím, že si pak rodiče můžou plánovat svoje odpolední aktivity, takže to může být dobré, ale ne vždycky se to daří. Takže spíš SP v takových případech může být proto dítě lepší a i pro klid rodičů, pro-

*tože každý má to svoje, zařídí si ty svoje pravidla, má tu svou domácnost, je tam svým pá-
nem, který to řídí, aniž by do toho ten druhý mluvil, když už se nemohli dohodnout a proto
se museli rozvádět.“*

*„To litování nastává v těch případech, kdy jeden z rodičů nesouhlasí se SP, ale přitom
druhý žádá o SP, a když ne SP tak alespoň rozšířený styk a když soud umožní rozšířený styk
a mezi rodiči je problém se dohodnout, tak potom nastávají ty problémy a jeden z těch ro-
dičů pak třeba lituje, že rozšířená péče je až skoro SP, protože ona má charakteristiky SP.“*

b) střídavá péče jako nejlepší a nejvhodnější alternativa porozvodové péče o dítě

Odborník A: *„Nejlepší variantou je, že děti zůstanou s rodiči, aniž by se rozpadl vztah....
Já nechci říct, že je to nejlepší varianta, myslím si, že je to jedna z variant. Nejlepší varian-
ta je to, pro určitou rodinu a pro určité dítě, v určité situaci. Já bych to nepaušalizovala,
protože pak všichni budou hurá do SP navzdory tomu, že dítě je úzkostné a prostě se bojí
cestovat a nelíbí se mu bydlet v pokojíčku s nevlastní sestrou z druhého partnerství otce
nebo matky, je to opravdu individuální.“*

Odborník B: *„Takže já se domnívám, že to není nejlepší alternativa pro dítě, že nejlepší
alternativa je, aby bylo svěřeno do péče jednomu z rodičů, ale tady se potom mohou uplat-
nit pozitivně takové možnosti, že má širší možnost kontaktu s druhým rodičem, že to není
hlídané, jenom aby to bylo od do, ale pokud jsme schopni se domluvit, tak to dítě může mít
určeno nad rámec péče toho rodiče navštěvovat, vycestovat a více se domlouvat, v tom
vidím lepší možnost než to dítě jenom putuje jako „kufr“ týden po týdnu od jednoho
k druhému.“*

Odborník C: *„... No tak pokud jsou ty podmínky takové, aby to pro to dítě mohlo být dob-
rou volbou, aby to mělo spíše ty pozitiva než ty negativa jak jsem o nich mluvila...kdy proto
dítě znamená opravdu zklidnění té atmosféry i pro každého z těch rodičů, tak to samozřej-
mě může být dobrá alternativa. Někdy to může být i lepší než dokud ta rodina byla spolu
pohromadě, když to nefungovalo.“*

*„Určitě bych ji doporučila, pokud by splnili tu podmínku, že jsou oba schopni spolu mluvit,
jsou schopni spolu komunikovat a že se oba dva o to dítě starali už v minulosti a to dítě má
vytvořený dobrý vztah k oběma rodičům.“*

Shrnutí první kategorie:

K otázce srovnání jednotlivých porozvodových péčí o dítě se odborníci stavěli většinou podobně. Odborníci A a C se shodli, že je častěji využívána výlučná péče matky a to z toho důvodu, že stále přetrvává zvyk či tradice udělování péče o dítě pouze matce, jelikož jak uvádí odborník A, tak se matky více bojí péče otců o jejich dítě, jelikož jim přijdou nezkušené ve výchově a neznají tolik jako jsou ony samy. Dále uvádí, že ne vždy může jít rodičům o zájem dítěte, ale pouze o vlastní zájem a dítě je tak svým způsobem „zneužíváno“. V případě, že zájem o dítě je pravdivý, je oboustranný kontakt ze strany rodičů velice vítán. Dotazovaný C upozorňuje na pravděpodobnější existenční problémy otce, s čím souvisí alkoholismus, domácí násilí apod. Z tohoto důvodu uvádí, že je stále upřednostňována výlučná péče matky. Dále taktéž odborníci A a C zmiňují možné využití SP v případě, že kontakt mezi rodiči je i nadále po rozvodu na velice dobré úrovni, rodiče jsou schopni se domluvit na veškerých podmínkách výchovy a může to tak vyhovovat jak jejich dítěti, tak rodičům samotným. Možnost společné péče je odborníkem C uváděna pouze okrajově, jako téměř nevyužívaná forma výchovy dítěte, jako ne příliš fungující, přestože za splnění určitých podmínek by se mohla stát optimální formou péče o dítě. Odborník B se k věci srovnání jednotlivých forem péče o dítě staví s velice přímým a jednotným názorem, a sice, že SP silně nedoporučuje, uvádí, že se SP příliš u nás neuchytila a neosvědčila jako vhodná volba pro rodiče a zejména dítě. Do vhodného výběru nezařazuje ani společnou péči, kterou s jejími důsledky, srovnává se SP. Jedinou a nejlepší možnou variantou je pro odborníka B výlučná péče jednoho z rodičů.

Pokud bych tedy odpovědi měla sumarizovat, odborník A nechce vyloženě doporučovat SP, uvádí, že je volba péče velice individuální a nelze názor na ni tedy paušalizovat. Odborník B je vyloženě proti SP a je více zastáncem výlučné péče, která má příznivější dopad na dítě a je tedy nejvhodnější možnou volbou pro rozvedené rodiče s dítětem. Odborník C SP nevyklučuje jako dobrou volbu porozvodové péče, ale pouze za splnění vhodných podmínek, které by vytvořili ideální rodinné klima jak pro dítě tak i smířené rodiče.

Vliv střídavé péče na psychiku dítěte a jeho prostředí

V oblasti vlivu střídavé péče jsem se nejvíce zajímala o nápor střídavé péče na psychiku dítěte, celkový přínos střídavé péče dětem, ale i rodičům a porovnání kladů a záporů střídavé péče. V čem konkrétně odborníci viděli pozitiva, co může střídavá péče s sebou nést,

jak ovlivní současný stav rodiny a její funkci, zda bude více vyhovovat rodičům než dětem. Dále mě zajímalo, jaký mají dotazovaní názor na ovlivnění budoucího života dítěte střídavou péčí, zda k tomuto vlivu může dojít. V neposlední řadě jsem se před odborníky zmínila o pojmu „syndrom zavrženého dítěte“ ve spojitosti s porozvodovou péčí a konkrétně střídavou péčí.

a) přímý dopad na psychiku dítěte – výhody a nevýhody

Odborník A: „... *Pozitiva SP jsou určitě v tom, že dítě opravdu zůstává v rovnoměrném kontaktu s rodiči, že nepřichází o model ženského a mužského prvku. Je to výhoda pro děti i pro rodiče, že neztrácí výchovný vliv...*“

„... *rodiče mají jiné výchovné styly... pokud je maminka hodně demokratická a tatínek hodně pedantický, tak pak to může dítě hodně znejišťovat...*“

„*Takže vyloženě dopad na psychiku SP nemůže způsobovat...*“

„*Určitě ne, v podstatě každý rozpad rodiny je pro to dítě zátěžový, takže při každém rozpadu vztahu je nějaký vliv na děti, je to vždycky zátěžová situace a stresová, protože rodiče jsou vždycky ve stresu a sekundárně to přenáší na ty děti...vždycky to pro dítě není žádná sranda a prožívá to svým způsobem jako zátěž...*“

„... *SP jsou u nás nastaveny tak, že jsou po dohodě rodičů, a když ti rodiče se tedy dohodnou, tak je myslím mnohem menší pravděpodobnost, že vzájemně na sebe budou to dítě poštvávat.*“

„... *ale jak jste říkala, může být, že se tam může to poštvávání objevit ve SP, co by ne.*“

„... *může docházet ke změnám chování ve SP, tak jako všude, protože to dítě je zase v nějaké jiné situaci v rodině... pokud tam je nějaký konflikt, tak se to zase projeví na tom chování toho dítěte. Pokud je to bezkonfliktní, tak ta pravděpodobnost, že tam budou vznikat konflikty, je menší. Neřekla bych, že primárně dítě ve SP bude mít větší problémy....*“

„... *jestli se SZR vyskytuje ve SP... já myslím, že všechno se může vyskytovat všude...*“

„... *jak jste říkala, může být, že se tam může to poštvávání objevit ve SP, co by ne.*“

„... *syndrom je o tom, že dítě je čistě v kontaktu jenom s jedním rodičem, jenom s matkou nebo jenom s otcem...*“

Odborník B: „... dost často se rodiče vzdávali této možnosti volby v okamžiku, kdy se zdálo, že ta SP je pro dítě neúnosná...“

„Pro mě je hlavním nedostatkem a negativem SP ta nezakotvenost, střídání zázemí, což může znejišťovat všechny zúčastněné osoby... pravidelné střídání je nepříznivé, protože dítě postrádá stabilitu a je pořád vlastně na cestě a je pořád s kufrem nachystáno tam či onam, což ho musí zatěžovat, přetěžovat a neurotizovat. ...“

„... děcko vždy při návratu z jednoho prostředí do druhého má takové adaptační problémy, i když jde jenom na návštěvu na víkend za otcem, tak po návratu je trošku vykojené, není s ním řeč...“

„... mohou být více neurotizováni... Rozhodně děti ve SP jsou na tom hůře co do psychické stability než děti z úplných rodin.“

„... tohle by byla jediná výhoda nebo jediný zisk u SP ... pokud je SP, tak není možno rodiče tak úplně zavrhnout, dokázat působit na dítě tak masivně, ale vyloučeno to není, to by se mohlo stát, ale i ty jiné nedostatky SP jsou podobně škodlivé jako syndrom zavrženého rodiče...“

„U SP dochází k dost velkému náporu na psychiku, na adaptační mechanismy, což může dítě natolik vyčerpávat, že se zhorší ve škole, případně i teda v chování k vrstevníkům a členům rodiny.... psychika dítěte je střídáním přetížena, vyčerpána a může se stát, že se promítá odlišný výchovný styl. Také různě náročné požadavky jednoho rodiče, což potom taky toto ovlivňuje.“

„... setkala jsem se s dětmi, které tím střídáním byly méně zakotvené, projevovalo se to takovým méně častým postojem k povinnostem a větší dráždivostí, to jsem konkrétně já zjistila.“

„... Pravděpodobně by tam mohly být pocity nejistoty, nižší sebevědomí a absence vzorů potřebných pro dospělost. Takže jak se chová matka je ztotožněný vzor pro mě, jako pro dceru, jak se chová otec, jako vzor pro syna, ale také jak se chovají k sobě navzájem...“

Odborník C: „... dítě neztratí kontakt s oběma rodiči a ten vztah se opravdu vytváří, je to o vztahu... je to určitě velká výhoda... na dítě mohou oba dva rodiče výchovně působit...“

„... mezi rodiči někdy zůstávají nedořešené věci z rozvodu, nějaká zášť nebo zahořklost vůči druhému z rodičů, které potom přenáší na to dítě. Takže potom to může mít špatný vliv

jak na psychiku dítěte, tak na vztah rodičů, který je pak očerňovaný... mohlo by se stát i to, že v případě SP může vzniknout syndrom zavrženého rodiče. Takže asi bych to nevyloučila, ale spíš se s tím setkáváme v případě té rozšířené péče... pokud by vstoupil v platnost nový zákon, který upřednostňuje střídavou péči, tak může vzrůst počet případů, kdy syndrom ZR bude i u těchto dětí.“

„... úplně malé děti to těžko zvládají, protože je pro ně důležitý pocit domova, nedělá jim dobře, že se to prostředí stále mění...“

„... ke zhoršení prospěchu dítěte ve škole může docházet v případech, že se dítě špatně adaptuje na střídání domácího prostředí a někdy k tomu může docházet třeba z toho důvodu, že dítě je unavené ze střídání nebo když má ještě hodně zájmů... tak potom když se to nakumuluje, tak se to může projevit ve škole...“

„...spíš jsem nezaznamenala negativní dopad na psychiku .... když každý z těch rodičů má jiná pravidla, tak to dítě to naučí vypočítavosti... protože každý z rodičů dovolí něco jiného nebo je jinak přísný...někdy to v tom manželství i způsobovalo hádky, že jeden z rodičů dovolil víc některý míň... to můžou být i rozpory ve výchově ve SP, pokud to tak je a ti rodiče nejsou v té výchově jednotní, tak to dítě se hodně zdokonalí ve vypočítavosti. V tom případě to může taky trošku, když je starší, zneužívat.“

„... kdy si rodiče myslí často, že se tím jejich vztah vyřeší, tím rozvodem, ale mnohdy i u těch co mají SP v těch konfliktech pokračují, nemusí se dohadovat o tom, kdo byl komu třeba nevěrný, ale zase se dohadují o tom, že to dítě nechce k tomu a nechce k tomu a pak zase nechce od někoho odejít...pak rodiče mají hodně odlišné výchovné přístupy a pak to v tom dítěti může vytvářet nepříjemné pocity, obzvlášť když jeden z rodičů je hodně přísný...“

„... Často se objevují psychosomatické poruchy, můžou to být poruchy spánku, zažívání, poruchy soustředění a někdy to můžou být sklony k depresím nebo neurotické poruchy, tiky nebo problémy často můžou být tím důsledkem napětí mezi těma rodiči, ať už je to dítě ve SP nebo ve výlučné... prostě už tam rodiče nejsou a nejsou schopni se dohodnout, tak to dítě může takhle somatizovat nebo psychosomatizovat, protože často i ty depresivní poruchy u dětí v takové situaci mívají i fyzické projevy...“

b) změny v rodině a prostředí s nástupem střídavé péče

Odborník A: „... pokud to rodiče nezvládnou organizačně, tak děti opravdu můžou být jako „cestovní holubi“, kteří týden co týden nebo 14 co 14 dnů se stěhují. Může to na některé osobnosti dětí působit nepříjemně, že nemají jeden domov nějaký stálý, ale je to pořád ten druhý. Jsou děti, které jsou citlivější na to jedno místo a nemusí jim to dělat dobře.“

Odborník B: „... tak je dobré, aby co nejvíce toho zůstalo pevného, děcko by mělo po rozvodu i se SP zůstat v jednom bydlišti. Ta střídavá péče nám to už narušuje, myslím si, že po rozvodu by mělo zůstat tam, kde bylo zvyklé bydlet, u toho, kdo má dítě v péči.“

Odborník C: „... pozitivum může být v tom, že rodiče nejsou tak zatíženi péčí o dítě, ale mohou se o ni podělit s druhým, takže můžou mít i více volného času na své končíky nebo přátelé nebo na práci... Samozřejmě jim to usnadňuje to, že mají v obou prostředích své věci, a může to být pro ně zajímavé, že třeba v každém prostředí mají jiné hračky, ale spíš to může být nepříjemné z důvodu stěhování.“

„... pro rodiče i děti je to o tom stěhování, jednak stěhování věcí, balit, vybalovat, zabalovat, a potom i s tím spojené organizování přesunů pro rodiče, i plánování víkendových aktivit, že někdy člověk může mít na nějakou aktivitu, kam chce s tím dítětem jít, ale zrovna ho má ten druhý z rodičů. To může být jako negativum.“

„Záleží, jak ti rodiče daleko od sebe bydlí... někdy u každého z toho rodičů musí mít dítě jiné kamarády, takže jim to někdy nevyhovuje, že tam nemají takovou tu kontinuitu v těch vztazích, když rodiče zajistí, že dítě chodí do jedné školy, ale z hlediska toho, že jsou po škole je to takhle zkomplikované a je to taky o tom, že ty děti říkají, že jim to stěhování pořád vadí...“

c) vliv střídavé péče na budoucnost dítěte

Odborník A: „... Pokud je ale SP kvalitní a rodiče fungují tak má to dítě rozhodně méně šrámů na duši, než když je ve standardní péči matky. A s tím otcem se vidá málo anebo nevidá, nejsou tam vztahy tak časté intenzivní a silné. To dítě může mít víc šrámů než to dítě ve SP, takže bych to neviděla tak jednoznačně.“

„... je to o tom, co my těm dětem v té péči předáme, že když jim předáváme pozitivní věci, tak si ty pozitiva berou a když jim předáváme negativní věci a hádáme se a štveme a udáváme a ubližujeme tak jim je předáme. Ať už je to ve střídavé péči, společné nebo

výhradní péči jednoho z rodičů, tam už není takový rozdíl, že je to o tom, co se do toho dítěte vkládá.“

Odborník B: *„Skoro si myslím, že se SP v tom budoucím partnerském a rodinném životě může projevit. Já si myslím, že střídavá péče a rozvod jsou tak významné momenty v životě dítěte, že se mohou projevit i v dospělosti a v dalších vztazích...“*

Odborník C: *„Z hlediska budoucích partnerských vztahů, pokud ta SP funguje dobře, tak to nemusí mít žádné negativní důsledky, spíš naopak to může být přínosem k tomu, že dítě je takové komunikativní a dokáže lépe řešit konflikty v budoucích vztazích. Někdy dítě může mít problém jakoby se zakotvením v životě, pokud těžko snáší to stěhování. Některé děti zase stěhování snáší dobře, takže z toho nemusí mít ani trvalé následky, ale některé děti to snáší těžko.“*

Shrnutí druhé kategorie:

Co se týče psychického ovlivnění dítěte, všichni odborníci se shodli, že k němu dojít může. Konkrétně odborník A uvádí, že vše je individuální, záleží na konkrétní osobnosti dítěte, jak snáší zátěžové situace, kterou je například rozvod rodičů. Podle něj tedy přímo SP nepůsobuje o nic větší či menší následky na psychice než jiné formy péče o dítě. Odborník B však již konkrétně zmiňuje a vyjmenovává možné poruchy, které SP může u dítěte pravděpodobně vyvolat. Je to například nižší sebevědomí, neurotické poruchy, velký nápor na psychiku, který způsobuje zátěž pro dítě, to je pak nezakotvené a neurotizované. Názor dotazovaného C rovněž některé poruchy nevyklučuje, zmiňuje psychosomatické obtíže, neurotické poruchy nebo deprese, které se týkají dětí v porozvodové péči, ale odborník spíše nezaznamenal přímý dopad na psychiku ve SP. Nepopírá, že dítě může být střídáním u rodičů unavené, zejména malé děti tyto změny špatně snášejí. Odborník A a C mají totožný názor na důležitost zachování rovnoměrného kontaktu obou rodičů s dítětem a zachování tak mužského i ženského prvku ve střídavé výchově oproti výlučné péči a také uvádí, že by měla fungovat i organizační stránka věci, kdy rodiče si zařizují svůj volný čas a čas s dítětem. V případě, že tento systém selže, se děti stávají neustálí „cestovatelé“ a střídání na ně začne působit nepříznivě.

Všichni odborníci se shodli, že SP může přinést odlišné styly výchovy rodičů u dítěte, které je následně zmatené nebo toho může využívat až zneužívat a naučit se vypočítavosti. Co se týče syndromu zavrženého rodiče (SZR), odborník B toto považuje za jedinou výhodu,

že výskyt syndromu není příliš pravděpodobný právě ve SP, ale jiné nedostatky SP tuto výhodu opět znevažují. Ostatní odborníci SZR nepotvrzují ani nevyvracejí, je pro něj vždy prostor v porozvodové péči, opět záleží na konkrétním případě. Změny, které se týkají rodiny a celého rodinného prostředí a okolí jsou ve SP nevyhnutelné, to potvrzují všichni dotazovaní. Odborník A upozorňuje na nepříznivost neustálého stěhování dětí z jednoho místa na druhé, na některé citlivější jedince to může působit špatně, s tím souhlasí i odborník B, který dodává, že SP bývá někdy až neúnosná a rodiče z ní mohou také po čase odstoupit, jestliže se neosvědčí. Střídání dítěte ve dvou bydlištích již narušuje klid, který by dítě po rozvodu rodičů mělo mít.

Budoucnost dle dotazovaných odborníků není vždy jistě špatná či dobrá. Jak uvádí odborník A, tak záleží na výchově rodičů, co a jakým způsobem svým dětem předají, nezáleží tak pouze na typu péče o dítě po rozvodu. Odborník B se zase domnívá, že se SP může téměř jistě odrazit na budoucnosti dítěte, stejně tak jako i rozvod celkově. Naopak odborník C dodává, že SP nemusí mít negativní následky na budoucích vztazích a životě dítěte celkově, jestliže funguje správně, tak jak se očekává. Dokonce zmiňuje, že to dítě může posílit v tom směru, že je více komunikativní a dokáže lépe řešit konflikty, ovšem jiné, psychicky slabší děti, mohou postrádat v životě lepší zakotvenost.

Prevence a řešení negativních následků střídavé péče na dítěti

V části prevence následků střídavé péče na psychice dítěte jsem se zaměřila na oblasti otázek vztahujících se k předem určeným postupům, jak chránit dítě před dopady porozvodové péče, konkrétně střídavé péče, jak zabránit dalším komplikacím v životě dítěte, jak obecně eliminovat následky již tak těžké rozvodové situace. Zajímalo mne, zda jsou rodiče schopni v případě, že k takové situaci dojde, rozpoznat změny v chování dítěte a řešit je svépomocí či jsou ochotni a nebrání se vyhledání odborné pomoci, která je dokáže odkázat na správnou cestu řešení. V české legislativě se projednával dokonce návrh na udělení střídavé péče i přes nesouhlas jednoho z rodičů, proto jsem se zeptala také odborníků na jejich vlastní názor, zda by byli pro schválení či ne, z jakého důvodu a jaké změny by toto usnesení případně přineslo.

a) předcházení negativním dopadům u rodiny a dítěte ve střídavé péči

Odborník A: „*Jak tomu mohou předcházet? Tím, že budou rodiči. A nebudou na své děti přenášet své partnerské problémy, budou velmi zodpovědní ve svých rolích a dopřejí svým dětem prostě dětství bez zátěží, aby děti něco nemuseli řešit, takže být rodiči prostě si to udržet a nedělat si z dětí partnery, vrby, spojence, bojovníky, takové to, jak děti mají tendenci přebírat u rozpadu roli toho dospělého, že chlapec zůstane u maminky, když se rozpadne rodina, tak může ten chlap najednou přebírat roli toho muže... a tohle nedopustit a pak si myslím, že se dá už zvládnou skoro všechno.*“

Odborník B: „*Existuje celý manuál tzv. porozvodové hygieny, která ukazuje nebo doporučuje, jak minimalizovat ty citové ztráty, ony se nedají jako eliminovat, ale alespoň minimalizovat, tzn. ujistit dítě, že za rozchod a rozvod rodičů nemůže ono, ujistit ho o své lásce k němu, jakožto o lásce toho druhého rodiče, dát mu jistotu, že může mít rádo oba rodiče, protože ony se domnívají někdy, že pokud mají rády jednoho rodiče, maminku nebo toho tatínka, tak zrazují tu maminku a naopak... nemají v tom jasno. Nedopustit před dětmi ani hádky ani výčitky a spory, které ho budou zatěžovat, ale vyhnout se tomu, zařídit, aby tomu nebylo svědkem a v žádném případě si nedělat z dítěte důvěrníka ani prostředníka, zbytečně ho tím nezatěžovat. V tomto častěji chybují matky, které si z toho dítěte udělají takovou vrbu, do které všechny ty křivdy napovídají, a to právě vede k tomu syndromu zavrženého rodiče...*“

„*Aby mělo zajištěný kontakt s těmi lidmi, se kterými se stýkalo dřív, které mělo rádo, zejména se to týká prarodičů, aby nepřišlo náhle o babičku a dědečka z té druhé strany, kvůli tomu, že jsou rozvedeni rodiče. Aby zůstalo zařízení stejné, tzn. škola, školka, okruh kamarádů, prostě čím méně změn než ta jedna nejobavější hlavní, tak tím lépe.*“

Odborník C: „*Tak především tím, že se spolu dohodnou, jak to bude, aby v tom to dítě mělo jasno, tím pádem aby vidělo, že ti rodiče se spolu snaží, v jeho zájmu...s tím souvisí i to, že když to dítě mají ve SP, tak před tím rodičem nemluví špatně o tom druhém z rodičů, aby se to dítě nedostalo do konfliktu loajality třeba, protože to by mohlo být problémem. Tak jako je to problém častý v případě, že je to dítě v péči u jednoho z rodičů...*“

b) nástup odborné pomoci

Odborník A: „K nám chodí rodiče, co si sami neví rady, ale určitě jsou rodiny, kde to zvládnou svépomocí, takže je to individuální a někdy to jakoby zvládají sami, ale ještě se jdou ujistit, mají to dobře rozmyšlené, ale přece jenom si říkají, že se půjdou zeptat někoho nestranného, takže to zvládají i nezvládají. To nedokážu říci ani si netroufnu na procenta.“

Odborník B: „Myslím, že rodiče změny na dítěti dokáží zpozorovat... někdy se rodiče obrací na odborníky již s hotovým názorem, co by mělo být co by ten odborník měl říct, tak je někdy obtížné to rozšifrovat.“

Odborník C: „Řekla bych, že pokud ke změnám chování u dítěte dochází, tak to rodiče většinou dokážou zpozorovat a myslím si, že mnozí se obrací na odborníky, obzvlášť pokud už v tom rozvodovém řízení měli nějakou tu zkušenost s odborníkem, třeba s tím dětským psychologem... a potom jakoby na základě té dobré zkušenosti, v případě pochybností nebo nějakých změn, jdou za nimi. Ale ti kteří nechtějí jít za odborníkem, tak si to řeší i dobře sami... spíš ti lidé volají a přímo chtějí kontakt na dětského psychologa, nechtějí rodinnou péči, jenom toho psychologa. Měla jsem třeba případ, kdy se rodiče přišli společně poradit, jak řešit situaci s dítětem, když ho měli ve SP, ale většinou je to o tom, že ve SP rodiče spolu obvykle dobře komunikují, protože tam povolilo mnohé napětí, než když byli spolu. Takže si spoustu věcí dokáží vyříkat sami.“

c) přidělení střídavé péče soudem a prostor pro vlastní názor dítěte

Odborník A: „... jsou různé iniciativy, které hodně bojují, aby v legislativách SP byla jakoby skoro povinná, kdyby byl rozvod rodičů tak aby se v prvním kroku uvažovalo o SP rovnou.“

„... dítě by mělo projevat názor na svou péči, pokud je psychicky a věkově schopné, tak je to v pořádku, pokud je už psychicky zralé nějakým způsobem a není to nějaký „špunt“ pěti nebo šestiletý, tak má právo říct svůj názor, teď je otázkou, jestli se ten názor má brát jako stoprocentní, že když to dítě řekne, já chci být jenom s mámou..., jestli se má na to kývnout, to je podle mě už potom hodně individuální. V některém případě to může být ve prospěch té celé rodiny a toho dítěte a jindy je to jenom přání toho dítěte, i děti si dokážou říct, že táta je na mě třeba hodnější... třeba ty starší děti těch 15,16 let podle mě dokážou tohle zvážit, kde to pro ně bude lepší v uvozovkách, takže individuálně zvažovat, ale určitě ten prostor bych jim dala, aby si řekli svůj názor, a to i třeba já nevím těm menším, ale určitě bych se těch dětí ptala, jak to mají.“

„... když je zdravě fungující rodina tak se na těchto věcech domlouvají vlastně mezi sebou podle mě hlavně rodiče, rodiče jim řeknou jaká situace je a oni jim řeknou svůj vlastní názor... Rozhodně je ale špatně jakoby, „my jsme ti dospělí a dáváme vám svobodu volby, děti rozhodněte se“, to je obrovská zátěž pro ty děti, to je špatně. Oni odkládají tu odpovědnost na bedra toho malého dítěte nebo i většího a okrádají ho o ten kus toho dětského „já jsem chráněn rodiči“ a najednou stojí dítě v pozici, kdy si musí vybrat a rozhodnout... chce to jakýsi přístup, spíše citlivý, a jestli tam psycholog má být nebo nemá zvenčí, tak to je taky individuální. Myslím si, že některé rodiny to zvládnou za pomoci svépomocných sil a někdy je ten psycholog zase fajn, že to prostě rozčísne do takového neutrálního pohledu, ale i to dítě může říct psycholožce, že ono vlastně neví a nechce se rozhodovat, mluví to zase tomu dospělému a tomu rodiči by se to stydělo a nechtělo říct...“

Odborník B: „To skoro ani není možné, protože střídavá péče je charakteristická právě domluvou a dohodou rodičů a těžko ji nařídít někomu kdo ji nechce, kdo s ní nesouhlasí...“

„Mělo by dítě projevovat vlastní názor na svou péči... Tato otázka je důležitá, protože většina rodičů, a možná i z některých odborných pracovníků, si myslí, že dítě má právo o tom rozhodovat. Dítě nechce chodit k otci, to je považováno jako hlavní argument. Dítě chce být teď u maminky, pak zase u tatínka, kdybychom dali na to, co dítě chce, tak by to bylo dost pestré, dost často by se to měnilo a rozhodně to není správné, protože dítě započítává jiné faktory, třeba naslibované výhody, nevýhody, ale my jste tady od toho tým odborníků, abychom zjistili, které výchovné prostředí je pro dítě správné. Posoudili to, takže vymlouvat se na to, že dítě chce nebo nechce, je diletantské a laické.“

„A myslím si, že rozhodovat samo o střídavé péči dítě samo není vůbec schopné, nedokážu si to ani představit...“

Odborník C: „Někdy přidělení SP soudem může být dobré, pokud to rodiče přiměje víc k tomu, aby spolu začali více komunikovat a začali si vycházet vstřícně, takže v takovém případě, jestliže mají rodiče ten potenciál, že by mohli spolu začít komunikovat kvůli dítěti, ale tam je důležité, aby oba dva rodiče měli o dítě zájem, že se už oba dva starali o dítě v průběhu manželství a není žádost o SP jenom jakoby snahou sebrat druhému rodiči dítě nebo potrestat druhého rodiče za to, že ho opouští. Ale většinou zase pokud rodiče, kteří nemají tuhle negativní motivaci, tak obvykle u toho soudu s tím souhlasí... takže řekla bych, že ve většině případů to spíš nedělá moc dobrotu. Mnohdy to komplikuje ten poroz-

vodový vztah... SP by se neměla tedy stanovovat jenom tehdy, jestliže není jeden rodič alkoholik a bezdomovec... i rodiče, kteří oba pracují, se ne vždy dobře domluví na dítěti, když jsou v nějaké osobní zášti...“

„Myslím si, že určitě je dobré když dítě může projevit svůj názor, pokud je toho schopné... to dítě dává najevo tu náklonnost oběma rodičům... když je to dítě starší, řekněme v tom středním školním věku, tak už může mít ten názor diferencovanější, řekněme, může každému z těch rodičů říct, co by u něj byly za výhody a nevýhody oproti tomu druhému z rodičů. Když může mít rádo oba rodiče anebo už třeba si tak dokáže spíš říct, že u toho jednoho z rodičů má bližší vztah.“

Shrnutí:

Za prevenci následků SP považují odborníci splnění několika kritérií ze strany rodičů. Všichni dotazovaní se shodli ve věci komunikace s dítětem, která by měla být v jeho zájmu, nesdílet s ním informace o rodinných problémech či problémech s druhým bývalým partnerem, které s ním nesouvisí a mohou ho narušovat. Základem je také nedělat z dítěte „vrbu“, které se rodič svěřuje s trápením a nevytvářet na něj tímto tlak, který dítě neunes. Na těchto hlavních bodech se odborníci shodli. Odborník A upozorňuje na porozvodovou situaci, která se také objevuje a jde o přebírání rolí v rodině, kdy se dítě cítí být zodpovědné za ztrátu příslušného člena rodiny a přebírá tak na sebe povinnosti a zodpovědnost za otce či matku. Zmiňuje, že je důležité vyhýbat se a předcházet těmto nedorozuměním. Odborník B uvádí pojem „manuál porozvodové hygieny“, který má za úkol eliminovat ztráty celé rodiny, zachovat projevy a ujištění o lásce k dětem, fungovat bez zbytečných sporů a hádek, především před dětmi a chránit je před další zátěží. Důležitou složkou, která by měla být i podle dotazovaného B zachována, je nepřerušovaný a udržovaný kontakt dítěte s příbuznými, se kterými se stýkalo i před rozvodem rodičů. Příbuznými mohou být prarodiče dítěte, ale i kamarádi ze školy apod. S tím souvisí také zachování návštěv stejných institucí jako doposud, školy, kroužků a jiných. Odborník C odpovídal totožně s ostatními dotazovanými. Na otázku zda by dítě mělo být vyslyšeno u soudu a mělo projevit i vlastní názor na svou péči už odborníci odpovídali odlišně. Odborník A nevyklučuje účast dítěte u soudu a projevení jeho zájmu, jestliže je věkově a psychicky schopné, popřípadě s pomocí psychologa. Dle něj, by děti tedy určitě měli vyjádřit svůj názor, zda však ovlivní rozhodnutí soudu je již individuální. Dodává, že není možné odložit celou zodpovědnost rozhodnutí zcela na dítě, konečnou odpověď a rozhodnutí by měli pronést rodiče, nikoliv dítě.

S tímto názorem souhlasí i odborník C, který také zmiňuje, že dítě by mělo mít šanci projevit vlastní názor, který, čím je dítě starší, má větší váhu i u soudu. Oproti tomu odborník B má zcela jiný názor na věc. Otázku účasti dítěte na rozhodování o jeho péči považuje za velice důležitou, jelikož si myslí, že dítě není schopno rozhodovat o této záležitosti, jeho názor by byl brán za subjektivní a velice proměnlivý. Dítě nevidí veškeré okolnosti, vnímá pouze to, co se mu v danou chvíli více hodí. Od toho jsou, jak zmiňuje dotazovaný B, dále právě odborníci, aby posuzovali individuální případy přidělení péče o dítě. Dotazovaní se v podstatě shodli na tom, že rodiče dokáží také sami rozpoznat, kdy s jejich dítětem není něco v pořádku a jsou schopni to řešit, popřípadě se nebojí požádat o spolupráci i odbornou pomoc. Dotazovaný B jen dodává, že někteří rodiče mohou jít za odborníkem s již hotovým názorem, proč tomu tak je, přebírají tak za odborníka diagnostiku a to není úplně dobře. Odborník C si myslí, že o specializovanou pomoc se později nebojí zažádat rodiče, kteří měli již zkušenost například s psychologem u soudu při rozvodovém řízení. Při zmínění otázky přidělení SP soudem i bez souhlasu jednoho z rodičů, se dotazovaní zamysleli nad odpověďmi a reagovali následovně. Odborník B opět zcela jistě odpověděl, že nařízení soudu bez souhlasu nelze provést, SP je prakticky založena na domluvě a dobré komunikaci mezi rodiči. Odborník A zmínil, že jsou založeny i iniciativy, aby SP byla udělena přímo soudem, jako první alternativa, ale jednotlivé případy se různí a tak nelze odpovědět, zda by to bylo dobré či nikoliv. A dotazovaný C poskytl zajímavou reakci, kdy zmínil, že nařízení SP soudem by mohlo být dobré v tom, že by oba rodiče měli možnost projevit větší zájem o dítě, a SP by prakticky přiměla rodiče k dobrému oboustrannému vztahu s ním. Principálně však tento postup dobrý není, mohou se však objevit výjimky. Samozřejmě pouze pod podmínkou, že oba rodiče měli dobrý a kvalitní vztah s dítětem již před rozvodem manželství.

4.7 Závěrečné shrnutí výzkumu

Za hlavní cíl celého výzkumu jsem zvolila zjištění možných důsledků střídavé péče na psychiku dítěte a okolností, které střídavou péči provázejí, dle názoru odborníků. Hlavní cíl jsem dále rozdělila na tři dílčí cíle, u kterých jsem na základě rozboru výzkumu dospěla k následujícím závěrům.

První dílčí cíl se týkal hlavních pozitiv a negativ, která vidí odborníci u SP pro dítě a jeho okolí (prostředí). Jako pozitiva vyzdvihovali dva odborníci ze tří zejména rovnoměrný kon-

takt s oběma rodiči, zachování ženského i mužského vzoru v rodině a trvalý zájem z obou stran rodičů o dítě. Třetí odborník viděl jediné pozitivum, a sice menší pravděpodobnost vzniku syndromu zavrženého rodiče u dítěte ve SP. Negativa neviděli dva odborníci jasně, nevylučovali případné dopady a potíže psychického rázu, pouze však v individuálních případech, kdy SP nefunguje tak jak by měla nebo když je dítě přecitlivělé na některé podněty. Třetí odborník již konkrétně zmiňoval nezakotvenost dítěte ve SP, které je neurotické, s nižším sebevědomím, přetěžováno neustálým střídáním bydlišť a poznamenané odlišnou výchovou rodičů. SP má dle něj nepříznivý vliv na dítě.

Druhý dílčí cíl, kterého jsem na základě výzkumu chtěla dostat, bylo zjištění, zda odborníci považují SP za nejlepší možnou alternativu porozvodové péče, či nikoliv. Jeden dotazovaný považuje odpověď na tuto otázku za velice individuální, jelikož dle něj záleží na osobnosti dítěte a na přístupu rodičů. Existují rodiny, pro které je SP jak v zájmu dítěte, tak i v zájmu. Ukáže se tedy jako dobrá alternativa porozvodové péče, samozřejmě tomu tak nemusí být u každé rodiny. Další dotazovaný tvrdil, že za splnění určitých podmínek, jak rodinou tak samotným dítětem může být SP dobrou formou péče o dítě. Nelze však SP udělit „nálepku“ nejlepší volby. Oba odborníci reprezentují obecný názor, ve kterém zmiňují, že výlučná péče nemusí mít horší následky na psychiku dítěte, než péče střídavá a opačně. Třetí odborník opět uvádí svůj jasný názor na SP, kterou nepovažuje za nejlepší alternativu porozvodové péče o dítě. Jako lepší možnost považuje svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů. Důvodem jsou výše uvedené negativní následky, které SP může způsobovat.

Třetím dílčím cílem bylo předcházení a případné způsoby řešení problémů způsobené SP, dle názoru odborníků. Prioritním faktem, na kterém se všichni odborníci shodli, je skutečnost, že by dítě nemělo být vystavováno nepříznivým okolnostem porozvodového klimatu. Měly by mu být zachovány veškeré instituce, které navštěvovalo doposud a také styk s ostatními příbuznými. Rodiče by se dále podle odborníků neměli navzájem osočovat před dítětem, které je následně již tak dosti zmatené neustálou změnou prostředí a bydlení. Komunikace, která by měla být nadstandardně dobrá je základem pro rodiče, jež mají dítě ve SP. Čím méně změn pro dítě ve SP, tím lépe pro něj. S tím souvisí i otázka možnosti projevu vlastního názoru dítěte na svou péči, ke které se odborníci vyjadřovali různě. Dva souhlasili s poskytnutím prostoru pro jeho názor v případě, že je dítě věkově a psychicky schopno, třetí odborník tuto volbu zavrhuje a tvrdí, že dítě není schopno objektivně posoudit situaci své výchovy. Lze tak předejít například špatnému rozhodnutí o SP, kdy by soud

dal na názor dítěte, s kým chce být a to by následně doplatilo na tento jím ovlivněný verdikt. Odborníci se dále shodli na schopnosti rodičů zažádat o odbornou pomoc v případech, kdy se jim problém jeví příliš složitý na to, aby ho vyřešili vlastními silami.

ZÁVĚR

V současnosti, kdy se rozvodovost týká téměř každého druhého manželství, je problematika péče o dítě po rozvodu velice aktuální. Škála možností péče o dítě se od roku 1998 rozrostla o další formu výchovy, kterou je střídavá péče o dítě.

Česká společnost se stále ale přiklání k možnosti výlučné péče jednomu z rodičů než střídavé péči. Ať už je tomu tak z určitého strachu před střídavou péčí, nedostatku informací nebo z tradice, kdy dítě náleží více matce než otci, vždy by se mělo jednat v zájmu dítěte. Střídavá péče by se neměla stát experimentální cestou kompromisu, která nebude mít jasný a klidný průběh. Jestliže rodiče ví, že komunikace mezi nimi není na nejlepší úrovni a další podmínky tomu také neodpovídají, střídavá péče není zřejmě pro ně vhodnou alternativou.

Můžeme pouze polemizovat, zda je střídavá péče vůbec vhodnou péčí, která dítěti a jeho psychice neuškodí a nepřinese do života dítěte nepříznivé změny, které mohou ovlivnit jeho budoucí život. V zahraničí se srovnání jednotlivých porozvodových péčí o děti věnovalo již několik výzkumů, oproti naší zemi, kde střídavá péče nemá zatím dlouhou a ověřenou tradici. Někteří psychologové jsou zastánci této volby výchovy dítěte, vyzdvihují její pozitiva a upřednostňují její průběh před jinými formami péče. Také existují různé organizace na podporu střídavé péče a rodičů, kterých se dotýká. Na druhé straně jsou zde i její odpůrci, kteří apelují na neblahé důsledky na psychice dítěte, na nestabilní a tím i nepříznivé výchovné prostředí apod.

Co člověk, to názor, nelze tedy nic paušalizovat bez důkladného a odborného výzkumu, jelikož bychom nedospěli k objektivnímu názoru. Můžeme jen srovnávat jednotlivé faktory, jak ty kladné, tak i záporné a hodnotit jejich váhu. Jelikož střídavá péče není u nás tak častá, odborníci se také neseťkávají s mnoha případy, kdy by byli nuceni řešit dopady a špatné působení této péče na dítě. Navíc je docela možné, že různé problémy, se kterými se dítě může potýkat, nemusí být přisuzováno právě péči o dítě, jako zdroji problémů. Odhalit pravý důvod problémů je mnohdy komplikované a rozšifrování složité dětské psychiky je těžkým úkolem odborníků.

V praxi je střídavá péče málo přidělovaná, ale povědomí o ní se stále rozrůstá. Přesto bych doporučovala rozšíření informací o střídavé péči rodinám, které jsou v pozici rozhodování se o porozvodové péči o dítě. Určitě by jim měly být poskytnuty objektivní informace o střídavé péči, sděleny veškeré její podmínky, dobré i špatné okolnosti, které tuto péči

mohou provázet a případná rizika s ní související. Rodina by se pak na základě porady s odborníkem měla rozhodnout pro ideální formu výchovy právě pro ně. Střídavá péče by neměla být tedy vykreslena pouze v pozitivním obraze, ale měla by být doplněna i upozorněním na nutnost dodržování vhodných podmínek, bez kterých je její funkce neplnohodnotná.

Je obtížné posuzovat, zda za nízkou četnost střídavé péče u nás mohou soudy, které na tuto možnost příliš nepřistupují a jsou stále zvyklé na udílení výlučné péče jednomu z rodičů nebo se právě u nás nenajde tolik rozvedených manželství, ve kterých by si partneři rozuměli i po rozvodu natolik, aby byli schopni dohody o střídavé péči. Otázkou zůstává, zda je tomu dobře, že rodiče volí jinou možnost péče než je právě střídavá. Zda je opravdu výlučná péče pro dítě lepší, dítě se více ustálí a zvykne si na jeden domov a na vídání s druhým rodičem jen dle domluvy. Nebo později postrádá pravidelný a rovnoměrný styk s druhým rodičem, chybí mu vzor druhého rodiče nebo komunikace a trávení volného času i s druhou stranou. Je možné se shodnout na jedné věci, a sice že záleží na individuálním případě rodiny s dítětem, na jejích podmínkách, které jsou schopni vytvořit a zajistit a dle toho vybrat vhodnou porozvodovou péči o dítě „na míru“. Rozhodovat by měl vždy odborník, nikoliv rodiče sami bez pomoci a bez jakýchkoliv rad. Pouze ten dokáže posoudit, zda střídavá péče bude mít na konkrétní dítě nepříznivý vliv či naopak bude prospěšná pro jeho život.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ARCHER, C. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BAKALÁŘ, E., a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
- BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. : Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
- DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-505-9.
- ELLIOTT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích: prevence, příčiny, terapie*. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-0182-0.
- GARDNER, Richard A., SAUBER Richard S., LORANDOS, D. *The International Handbook of Parental Alienation Syndrome (Conceptual, Clinical and Legal Considerations)*. CHARLES C THOMAS PUBLISHER, LTD, 2006, ISBN 0-398-07647-2.
- GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.
- GJURIČOVÁ, Š., KUBIČKA, J. *Rodinná terapie: systemické a narativní přístupy*. 2. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2390-7.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X.
- MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-8528-283-6.
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa, základní duševní potřeby dítěte, dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.

MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.

PEŠOVÁ, I., ŠAMALÍK, M. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1216-4.

ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1049-8.

SEDLÁČKOVÁ, D. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2685-4.

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠMOLKA, P., MACH, J. *Manželská a rodinná trápení*. Praha, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VESELÁ, R., a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3.

VYMĚTAL, J., a kol. *Obecná psychoterapie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0723-3.

WARSHAK, Richard A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.

Právní prameny:

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (§ 26 ods. 2, § 31 ods. 1, § 34, § 44)

Vyhláška o poskytování poradenských služeb č. 72/2005 Sb.

Internetové zdroje:

Český statistický úřad [online]. 2010 [cit. 2011-04-29]. Rozvodovost. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>>.

JAKLOVÁ, H. *Fórum padesát procent* [online]. 2010 [cit. 2011-04-29]. Střídavá péče - situace v ČR. Dostupné z WWW: <<http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/stridava-pece-situace-v-cr>>.

NOVÁK, T. *Střídavka* [online]. 2011 [cit. 2011-04-29]. Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. Dostupné z WWW: <<http://www.stridavka.cz/myty-o-stridave-peci-o-dite-po-rozvodu.html>>.

PŘÍHODOVÁ, A. *Vitalia* [online]. 2011 [cit. 2011-04-29]. Střídavá péče není žádná idyla. Dostupné z WWW: <<http://www.vitalia.cz/clanky/stridava-pece/>>.

STANĚK, P. *Parlamentní listy* [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Děti potřebují rodiče dva. Dostupné z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/profily/clanek.aspx?id=6168>>.

Odborné časopisy:

NOVÁK, T. Problematické představy o střídavé výchově dítěte po rozvodu. *Právo a rodina*. 2010, 11, s. 15-18. ISSN 1212-866X.

NOVÁK, Tomáš. Mýty o střídavé péči o dítě po rozvodu. *Právo a rodina*. 2010, 6, s. 12-14. ISSN 1212-866X.

ŠPAŇHELOVÁ, I. Střídavá péče o dítě po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. 2005, 5, s. 1-4. ISSN 1212-866X.

TYL, J. Střídavá péče je prokázane pro děti lepší. *Právo a rodina*. 2006, 11, s. 18-21. ISSN 1212-866X.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- SP Střídavá péče
- SZR Syndrom zavrženého rodiče
- OSPOD Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I – Rozhovor A

Příloha II – Rozhovor B

Příloha III – Rozhovor C

Příloha IV – Souhlas s rozhovorem A

Příloha V – Souhlas s rozhovorem B

Příloha VI – Souhlas s rozhovorem C

PŘÍLOHA I: ROZHOVOR A

S kolika případy střídavé péče jste se za svou praxi již setkala a proč si myslíte, že se u nás dává přednost spíše výlučné péči?

Tak upřímně té střídavé péče tady v poradně bylo hodně málo, já si pamatuji 2 nebo 3 případy, ale ne že by to ti lidé tady řešili... řešili své vztahové problémy a zároveň v rodině byli ve střídavé péči.

Proč se u nás dává přednost výlučné péči? ... protože je to zvykové, protože je tady tradice, strašně dlouhá ještě „x“ roků dopředu, jakýsi předpoklad, že dítě patří spíše k matce, že matka je lépe předurčena k péči o děti, zvláště o ty malé, od narození do 5,6 roků, tam to bylo spíše bez diskuze, že dítě šlo do výlučné péče jednoho z rodičů. Navíc střídavá péče je pojem spíše nový v legislativě, několik roků zpátky, nemáme to tady třeba 40 let, třeba 10, já přesně nevím, kdy to zákon o rodině schválil, musela bych hledat, ale určitě to není tak dlouho. Ale ta cesta se zlepšuje, zvyk se překonává a opravdu se začíná uvažovat, že i otcové jsou schopni péče o děti a začíná se to trošku zlepšovat. Já si myslím, že tady těch případů SP bylo méně z toho důvodu, že vlastně je jakýsi usus, že SP schvalují soudy většinou na základě dohody rodičů no a k nám do poradny chodí většinou rodiče, kteří se nedohodnou a jsou ve sporu a nemají tedy dítě ve střídavé péči, chodí sem třeba do mediací a baví se o tom, jestli SP ano či ne.

Takže ta střídavá péče není ještě tak stálá, že by se využívala častěji?

Tak známá je, už jako hodně, protože to je mediálně profláknuté téma, jsou různé iniciativy, které hodně bojují, aby v legislativách SP byla skoro povinná, kdyby byl rozvod rodičů, tak aby v prvním kroku se uvažovalo o SP rovnou. To je otázka potom, jakým způsobem by to bylo, ale rodiče se toho bojí na druhou stranu, řekla bych spíše mámy, protože... teda spíše z mé zkušenosti, ať teď nepaušalizuji, protože přece jenom je 3 roky na mateřské dovolené, má to dítě v dennodenní péči, třeba má obavy, že otec nezvládne úplně přesně potřeby dítěte naplnit. Ono to většinou otcové zvládnou, ale tu obavu tam maminka má, potřebuje se jí nějakým způsobem zbavit. Třeba, že tatínek neodhadne... už je nějak unavené a přetáhne se režim dítěte a pak je uplakané, co já vím, tahle různě.

Jaké nese s sebou SP pozitiva i negativa podle Vás? Může mít v té souvislosti dopad na psychiku dítěte?

Pozitiva SP jsou určitě v tom, že to dítě opravdu zůstává v rovnoměrném kontaktu s rodiči, že nepřichází o model ženského a mužského prvku... je to výhoda pro ty děti i pro rodiče, že neztrácí výchovný vliv, že se z toho tatínka nestává pouze tatínek na sobotu a neděli, který vozí bonbony a vymýšlí různé atrakce, protože si je chce užít, protože je má třeba jednou za 14 dní o víkendu, ale na druhou stranu přichází o běžné problémy, nepodílí se na školních povinnostech, třeba když to dítě onemocní, virózy, angíny, prostě přichází o to běžné... a to když otcové přichází tady, tak to hodně zmiňují... to jsem zase přešla do těch negativ vlastně... opravdu, že přichází o ten kontakt, že si docela stěžují na to, že nejsou v běžném kontaktu s dítětem a myslím si, že další negativum je to, že ty děti pokud rodiče to nezvládnou organizačně, tak opravdu můžou být jak cestovní holubi, kteří prostě týden co týden nebo 14 co 14 dnů se prostě stěhují. Může to na některé osobnosti těch dětí působit nepříjemně, jakoby, že nemají jeden domov nějaký stálý, ale je to pořád ten druhý. Jsou děti, které jsou citlivější na to jedno místo a nemusí jim to dělat dobře. Problémy taky vznikají v případech, kdy spolu rodiče komunikují na nějaké úrovni, ne úplně dobré, a nejsou schopni se domlouvat na různých věcech, protože při SP ta komunikace musí být opravdu ne-li standardní aspoň nadstandardní... Komunikace je prostě minimum, pokud tam jsou nějaké komunikační bloky... rodiče si něco neřeknou nebo jsou naštvaní tak v důsledku toho si to odnese to dítě, že si něco neřekli nebo nesdělili nebo mají jiné výchovné styly, tak to dítě si potom může, pokud je maminka hodně demokratická a tatínek hodně pedantický, tak pak to může to dítě hodně znejišťovat. Spíš ty menší, to starší dítě si v tom už udělá jasno, je to tak a tak... ale ty menší děti to může podle mého spíše znejišťovat.

Takže dopad na psychiku SP nemůže způsobovat...

Určitě ne, v podstatě každý rozpad rodiny je pro to dítě zátěžový, takže při každém rozpadu vztahu je nějaký vliv na ty děti, je to vždycky zátěžová situace a stresová, protože rodiče jsou vždycky ve stresu a sekundárně to přenáší na děti. Ať jsou jací jsou a perfektně to zvládají, tak vždycky pro to dítě to není žádná sranda a prožívá to svým způsobem jako zátěž.

Myslíte si, že by dítě mělo projevovat názor na svou péči a podílet se na rozhodování o své péči, pokud je psychicky a věkově schopné?

Ano, takže tak jak jste to řekla, tak je to v pořádku, pokud je už psychicky zralé nějakým způsobem a není to nějaký špunt 5, 6letý, tak má právo říct svůj názor, teď je otázkou jestli se ten názor má brát jako 100 procentní, že když dítě řekne, já chci být jenom s mámou já vám na SP třeba kašlu, jestli se má na to kývnout, to je podle mě už potom hodně individuální. V některém případě to může být ve prospěch celé rodiny a dítěte a jindy je to jenom přání toho dítěte, i děti si dokážou říct, že táta je na mě třeba hodnější a třeba mě pustí někam... třeba ty starší děti těch 15,16 let podle mě dokážou tohle zvážit, kde to pro ně bude lepší, v uvozovkách, takže individuálně zvažovat, ale určitě ten prostor bych jim dala, aby si řekli svůj názor, a to i třeba, já nevím, těm menším, ale určitě bych se těch dětí ptala, jak to mají.

A to už asi na základě posudku psychologa jestli je schopno...

Jako když je zdravě fungující rodina, tak se na těchto věcech domlouvají vlastně mezi sebou podle mě hlavně rodiče, rodiče jim řeknou jaká situace je a oni jim řeknou svůj vlastní názor, rodiče s tím nějakým způsobem už pracují. Rozhodně je ale špatně jakoby, my jsme ti dospělí a dáváme vám svobodu volby, děti rozhodněte se, to je obrovská zátěž pro děti, to je špatně. Oni odkládají tu odpovědnost na bedra malého dítěte nebo i většího a okrádají ho o kus toho dětského „já jsem chráněn rodiči“ a najednou stojí to dítě v pozici, kdy si musí vybrat a rozhodnout. To je špatně, navíc to dítě milují oba dva rodiče třeba a teď to nedokáže rozlišit a je v takové emocionální pasti. Takže takhle určitě ne, chce to jakýsi přístup, spíše citlivý, a jestli tam ten psycholog má být nebo nemá zvenčí, tak to je taky individuální. Myslím si, že některé rodiny to prostě zvládnou za pomoci svépomocných sil a někdy je psycholog zase fajn, že to prostě rozčísne do takového toho neutrálního pohledu, ale i dítě může říct psychologce, že ono vlastně neví a nechce se rozhodovat, mluví to zase tomu dospělákovi a tomu rodiči by se to stydělo a nechtělo říct.

V čem vidíte hlavní rozdíly mezi SP a společnou péčí? Je lepší si udržet společnou domácnost i po rozvodu rodičů nebo za každou cenu tu oddělenou domácnost?

To je taky hrozně individuální, já tady z praxe SP moc neznám, většinou když rodiče po rozvodu zůstávají v jedné domácnosti, tak z důvodu ekonomických, ne že by chtěli, protože přece jenom manželství, které se rozpadají, tak lidé spolu nefungují jako partneři, takže společná péče, já ji prostě z té praxe neznám... myslím si, ale že není špatná ta myšlenka, že ti rodiče spolu zůstanou, ale v praxi to je podle mě ale nereálné. Jsou ale výjimečné situ-

ace... jednou jsem se setkala s párem, který se rozváděl z důvodu ekonomických, tam bylo nějaké podnikání a z důvodu ochrany ekonomických zájmů partnerky se rozvedli a zůstali spolu dál bydlet, v podstatě zrušili jenom manželství, ale zůstali spolu dál jako partneři. Tam nebyl rozkol ve vztahu. Já si myslím, že když se lidé hádali předtím, tak najednou že by se po rozvodu přestali hádat a budou ve SP bydlet spolu a budou v pohodě, tak moc reálné to není, takže já bych na tom netrvala, spíš ať se ti lidé rozstěhují a nějakým způsobem je pak dítě v klidu a nemusí se dívat na rozhádané rodiče... nebo teda varianta, která mě osobně se moc líbí, ale není asi moc technicky a ekonomicky možná, a to, že dítě zůstává v bydlšti a střídají se tam rodiče. Zatím cestuje dítě, a tak by cestovali ti rodiče, dítě má zachované jedno zázemí a má doma svůj pokojíček a 14 dní by s ním bydlela máma a 14 dní táta. Což je ideální řešení pro dítě. Ale jak je to moc reálné z praxe neznám, jeden případ z doslechu možná.

Dokáží rodiče sami rozpoznat změny, ke kterým u dítěte dochází a dokáží na tyto případy správně reagovat a snažit se je řešit nebo vyhledávají spíše ty odborníky?

K nám chodí rodiče, co si sami neví rady, ale určitě jsou rodiny, kde to zvládnou svépomocí, takže je to individuální a někdy to zvládají sami, ale ještě se jdou ujistit, mají to dobře rozmyšlené, ale přece jenom si říkají, že se půjdou zeptat někoho nestranného, takže to zvládají i nezvládají. To nedokážu říci ani si netroufnu na procenta.

Myslíte si, že se objevuje syndrom zavrženého rodiče i u dětí ve SP?

Já to tak nemá ráda tohle... syndrom zavrženého a odcizeného rodiče ve střídavé péči... já nevím. Za prvé, už jako z reakce mě tenhle slavný syndrom dráždí... Existuje samozřejmě... Dokáže jeden z partnerů naočkovat dítě proti druhému rodiči, nicméně já se setkávám spíše s tím, že se ten pojem začíná spíše zneužívat v rámci rozvodových bojů, kdy jsou i regulérní požadavky jednoho z rodičů, aby kontakt s dítětem byl omezen nebo chráněn, viz domácí násilí, alkoholismus, drogová závislost rodičů, kde to riziko je řekněme větší, pokud je někdo alkoholik a není schopen ani chodit do práce, tak těžko bude mít dítě ve SP, ale argumentuje se tím, že to dítě je poštváno, nechce být s otcem, třeba, že ho bije a chová se ošklivě, ale tvrdí se, že trpí syndromem. S tímhle se setkávám opravdu mnohem častěji, než že bych viděla opravdu dítě se syndromem odcizeného rodiče. Vybavím si jeden, dva případy za 8 let, co jsem tady, abych si řekla, že už je to opravdu o tom, že dítě je poštváváno nebo mu je vymýván mozek nějakým způsobem, ale není toho tolik. A jestli se

vyskytuje ve SP, já myslím, že všechno se může vyskytovat všude, ale nedokážu říct. Jak říkám, většinou SP jsou u nás nastaveny tak, že jsou po dohodě rodičů a když se rodiče tedy dohodnou, tak je tam myslím mnohem menší pravděpodobnost, že vzájemně na sebe budou dítě poštvávat.

A myslíte si, že když je dítě 2 týdny u otce 2 u matky, tak třeba po čase to může přestat matce vyhovovat a tak vede to dítě proti otci.

No to může samozřejmě, nebo otec může verbovat zase, že dítě bude chtít jenom pro sebe, stát se to může. Ale když dítě pendluje... syndrom je o tom, že to dítě je čistě v kontaktu jenom s jedním rodičem, jenom s matkou nebo jenom s otcem a ten druhý vymývá mozek... tatínek nás okradl, tatínek nás nemá rád, a když by dítě bylo v kontaktu s tím druhým, tak by si mohlo ty situace ověřit. A když vidí toho bubáka, který si pro něj přijde po půl roce, který si prosadí nějaký kontakt, tak dítě má záchvat strachu, protože přichází maminka - bubák, co ho opustila, nebo tatínek bubák co nedává penízky a oni nemají na jídlo... je to trošičku něco jiného tedy. Ale jak jste říkala, může být, že se tam může poštvávání objevit ve SP, co by ne.

Převládá podle vás trend aktivnější matky a pasivního otce ve smyslu výchovy a zájmu o dítě a péči o něj?

Já bych hrozně chtěla říct, že ne, protože se to moc a moc zlepšuje, ale ještě bych řekla, že to je ve společnosti zakořeněné, jak už jsem říkala na začátku... mámy mají mít děti v péči, dítě patří k mámě, máma je ta, co se stará a táta třeba nosí peníze a živí, to je ta pasivnější role řekněme, ale obrovsky se to mění v té společnosti, aktivita těch otců, i v té domácnosti. Třeba před 30 lety můj otec, že by nějak chodil po obci s kočárkem a přebaloval mě a krmil z flašky, to nebylo úplně normální, to dělaly matky. Jako na vycházku v neděli jo, ale třeba spolu. Ale dneska už člověk vidí tatínka s kočárkem a zvládá to. Ne že by naši otcové to nezvládali, ale třeba by ho vypískali na té obci, je to víc rozdělené na ženské a mužské role.

Myslíte si, že může docházet ve zvláštní rodinné péči (ve SP) k výrazným změnám chování vůči vrstevníkům či ostatním členům rodiny?

To nevím, to je hodně individuální a spíše taková psychologická otázka, ani nevím jestli jsou na to výzkumy, jestli to někdo vůbec sleduje, protože SP je málo a krátkou dobu, tak nevím, jestli se tam dá něco takového zjistit. Obecně bych řekla, že může, tak jako všude.

Protože to dítě je zase v nějaké jiné situaci v rodině. Takže pokud tam je nějaký konflikt, tak se to zase projeví na tom chování toho dítěte. Pokud je to bezkonfliktní, tak pravděpodobnost, že tam budou vznikat konflikty, je menší. Neřekla bych, že primárně dítě ve SP bude mít větší problémy, když bych to otočila.

Myslíte si, že dítě může být ovlivněno střídavou péčí ve svém budoucím partnerském nebo rodinném životě? Nese si sebou trvalé následky?

To je to samé, já nevím. Pokud je ale SP kvalitní a rodiče fungují, tak má dítě rozhodně méně šrámů na duši, než když je ve standardní péči matky. A s otcem se vídá málo nebo nevídá, nejsou tam vztahy tak časté, intenzivní a silné. Takové dítě může mít víc šrámů, než to dítě ve SP, takže bych to neviděla tak jednoznačně.

Je dítě ve SP a jiné zvláštní rodinné péči dle Vás více náchylné k různým patologickým jevům?

Já si myslím, že ne. Nejsem vzděláním psycholog, myslím si, že ne, že je to o tom, co my dětem v péči předáme, když jim předáváme pozitivní věci, tak si ty pozitiva berou a když jim předáváme negativní věci a hádáme se a štveme a udáváme a ubližujeme, tak jim je předáme. Ať už je to ve střídavé péči, společné nebo výhradní péči jednoho z rodičů, tam už není takový rozdíl, je to o tom, co se do toho dítěte vkládá.

Takže si nemyslíte, že to má automatický vliv na to dítě...

Samozřejmě neúplná rodina si s sebou nese určitá specifika, tzn. obzvláště, když je to neúplná rodina a je to dítě jenom s mámou, tak tam mužský vzor dokáže chybět. Obzvláště v našem přefeminizovaném školství zdravotnictví atd. narazit na chlapa jako mužský vzor je někdy těžké, ale primárně, že by vznikaly ty patologické... patologii já vnímá trochu jinak, než že se musím vyrovnat s překážkou nebo nějakou svébytností svého vyrůstání a dospívání a patologie je něco jiného... to si myslím, že není primárně zvykem, že děti z rozvrácených rodin jsou pak záškoláci alkoholici a feťáci, to si myslím, že ne, že je to opravdu o tom, co se do těch dětí vkládá a jak.

Setkala jste se diagnostikou psychické poruchy u dítěte ve zvláštní rodinné péči?

Ano, ale nejsem si jistá, jestli ta psychická porucha měla souvislost s rozpadem a rozvrácením manželství, i když vybavuji si i případ, kdy tam byly i noční pomočování a děsy a bylo to v souvislosti s rozpadem manželství... no bylo tam domácí násilí, vlastně ta žena to za-

čala řešit a násilí se vystupňovalo a zaměřilo se i na ty děti formou psychického vyhrožování, že maminka chce rozbít rodinu atd. A pak to dítě, mělo asi 6 roků, se začalo pomoci zase a byl tam i tik. To ano. S tím jsem se setkala, ale zase to dítě u toho rozvratu, ta jeho psychika tam nemusí být a zase obráceně. Pohodová rodina a může vzniknout psychický problém, co já vím...

Jak mohou rodiče předcházet psychickým následkům dítěte ve střídavé péči?

Jak tomu mohou předcházet? Tím, že budou rodiči. A nebudou na své děti přenášet své partnerské problémy, budou velmi zodpovědní ve svých rolích a dopřejí svým dětem prostě dětství bez zátěží, aby děti něco museli řešit, takže být rodiči, prostě si to udržet a nedělat si z dětí partnery, pseudobojovníky, vrby, spojence, bojovníky, pseudopartnery, takové to jak ty děti mají tendenci přebírat u toho rozpadu roli dospělého, že chlapeček zůstane u maminky, když se rozpadne rodina, tak může chlap najednou přebírat roli toho muže... a tohle nedopustit, a pak si myslím, že se dá už zvládnout skoro všechno.

Je SP pro dítě opravdu nejlepší alternativou střídavé péče, a jestli byste ji doporučila všem rodičům po rozpadu manželství v případě, že budou moct.

Nejlepší variantou je, že děti zůstanou s rodiči, aniž by se rozpadl vztah. Já nechci říct, že je to nejlepší varianta, myslím si, že je to jedna z variant. Nejlepší varianta je to, pro určitou rodinu a pro určité dítě v určité situaci. Já bych to nepaušalizovala, protože pak všichni budou hurá do SP navzdory tomu, že jsem úzkostná a prostě se bojím cestovat a nelíbí se mi bydlet v pokojíčku s nevlastní ségrou z druhého partnerství otce nebo matky... je to opravdu individuální.

Myslíte si, že v současnosti nastal jakýsi „boom“ se střídavou péčí? Že rodiče si myslí, že je to nejlepší alternativa a mohou na to později doplatit?

To je trošičku to, co se dá zneužít, to jsou takové ty krásné pojmy jako „zájem dítě“. To je takový „terminus technikus“, všichni to mají místo „ohnivých mečů“ a zájmem dítěte se likvidují protivníci... je v zájmu dítěte, aby bylo s otcem či matkou. Je v zájmu dítěte aby... a teď si doplňte, co potřebujete. Ale někdy mám pocit, že je za tím schovaný zájem rodičů a myslím si, že když se tohle rozkryje, co je zájmem rodičů a dítěte... protože zájmem rodičů, toho tatínka nebo maminky dítěte opravdu může být neztratit každodenní kontakt s dítětem a zájem dítěte může být tedy rok dva stabilizovat situaci a být na jednom místě a s tím druhým má nějaký kontakt jiným způsobem, bez stěhování a to by byl třeba zájem

toho dítěte. Je třeba to někdy rozklíčovat a dávat si pozor na to, jestli se ten „ohnivý meč“ nezneužívá k prosazení vlastních zájmů. Jako je docela typické, že lidé mají zájem o dítě, to je první věta kterou řeknou, třeba při mediaci...v zájmu dítěte ...a další půl hodiny neslyším už „Pepíček, Mařenka“, ale já, já, já ...je to jedno jestli hovoří muž nebo žena... a já mám právo a já mám to a je v jeho zájmu Pepíčka nebo Mařenky... takže toto když se rozklíčuje, tak bude dobře...

PŘÍLOHA II: ROZHOVOR B

S kolika případy střídavé péče jste se za svou praxi již setkala a proč si myslíte, že se u nás dává přednost spíše výlučné péči?

Za svou 40letou praxi jsem poznala asi 20 případů střídavé péče, není jich tak mnoho a jsou z posledních let a jsou spíš takové jako experimentální, když se zkouší, co to udělá, dost často se vzdávali této volby v tom okamžiku, kdy se zdálo, že SP je pro dítě neúnosná.

U nás má tradici spíše svěření do péče jednoho z rodičů a druhý z rodičů by měl mít maximální možnost doplnění výchovy, ale pravidelné střídání dítěte po týdnu či po větším časovém úseku se u nás zdá se neosvědčilo či neuchytilo, aspoň z mé zkušenosti z praxe.

Jaké nese s sebou SP pozitiva i negativa podle Vás? Může mít v té souvislosti dopad na psychiku dítěte?

Pro mě je hlavním nedostatkem a negativem SP nezakotvenost, střídání zázemí, což může znejišťovat všechny zúčastněné osoby... Ta proměnlivost kdy se něco odehrává u otce a něco u matky předpokládá obrovskou shodu na výchovu a výbornou komunikaci, což málokdy nacházíme.

Dokázala byste srovnat rozdíly a tím i výhody a nevýhody střídavé a výlučné péče?

Tedy znovu opakuji u péče jednoho rodiče je charakterizována stabilitou, pevností zázemí, které by mělo být opravdu jenom jedno a druhý rodič potom poskytuje na doplnění, nastavbu na volný čas. Tak by to mohlo a mělo být. Ten předpoklad, že každý z rodičů má to dítě rádo, a dítě má právo mít jak jednoho tak druhého rodiče, je důležitý, pak to může fungovat, ale pravidelné střídání je nepříznivé, protože dítě postrádá stabilitu a je pořád vlastně na cestě a je pořád s kufrem nachystáno tam či onam, což ho musí zatěžovat, přetěžovat a neurotizovat.

Mělo by dítě projevovat vlastní názor na svou péči a podílet se při rozhodování o ní?

Tato otázka je důležitá, protože většina rodičů a možná i z některých odborných pracovníků si myslí, že dítě má právo o tom rozhodovat. Dítě nechce chodit k otci, to je považováno jako hlavní argument. Dítě chce být teď u maminky, pak zase u tatínka, kdybychom dali na to co dítě chce, tak by to bylo dost pestré, dost často by se to měnilo a rozhodně to není správné, protože dítě započítává jiné faktory, třeba naslibované výhody, nevýhody, ale my jste tady od toho tým odborníků, abychom zjistili, které výchovné prostřední je pro dítě

správné a posoudili to, takže vymlouvat se na to, že dítě chce nebo nechce, je diletantské a laické.

A myslím si, že rozhodovat samo o střídavé péči dítě samo není vůbec schopné, nedokážu si to ani představit, neví, co to obnáší.

V čem vidíte hlavní rozdíly mezi střídavou a společnou péčí?

Za svou praxi jsem nikdy nezjistila, že by bylo dobré udržovat jednu domácnost. Neosvědčuje se to, možná někde, ale ke mně se to nedostalo... takže rozhodně ta oddělená péče. Určitě rozdíly mezi střídavou a společnou péčí jsou, ale považuji obě možnosti za méně vhodné a méně šťastné, než péče ke konkrétnímu jednomu rodiči.

Dokáží rodiče zpozorovat změny, ke kterým dochází u jejich dítěte a umí v takovýchto případech reagovat a řešit situaci správně nebo se obracejí na odborníky?

Myslím, že rodiče to dokáží zpozorovat, ale dost často se to stává nástrojem nátlaku nebo nějaké msty, kdy to dítě se nějak chová, protože děcko vždy při návratu z jednoho prostředí do druhého má takové adaptační problémy, i když jde jenom na návštěvu na víkend za otcem, tak po návratu je trošku vykolejené, není s ním řeč, je dobré ho nechat na pokoji chvíli nebo až se z toho vyspí.

Takže někdy se rodiče obrací na odborníky již s hotovým názorem, co by mělo být, co by ten odborník měl říct, tak je někdy obtížné to rozšířovat.

Objevuje se syndrom zavrženého rodiče i v případě střídavé péče?

Ne, tohle by byla jediná výhoda nebo jediný zisk u SP, pokud je SP tak není možno rodiče tak úplně zavrhnout, dokázat působit na děcko tak masivně, ale vyloučeno to není, to by se mohlo stát no, ale stejně i ty jiné nedostatky SP jsou podobně škodlivé jako syndrom zavrženého rodiče. Ale nesetkala jsem se nikdy, aby to bylo pohromadě zatím. Možná, že protože ta SP se většinou týká dětí v předškolním věku a na vybudování toho syndromu zavrženého rodiče je potřeba delšího času.

Převládá podle vás stále stereotyp aktivnější matky a pasivnějšího otce ve věci výchovy dítěte?

Ne, já si nemyslím, mnozí otcové nejsou pasivní, jsou militantní. Mnohé matky jsou pasivní nebo neplní to, co se od nich očekává. Já někdy dochází k závěru, když mám takhle ro-

dinu vyšetřovat, mámu, tátu a děti, i tak nejlepší by bylo svěřit rodiče dětem. Protože děti mi připadají tak velkorysé, tak milující, takže já nevidím většího rozdílu mezi péčí matky a otce, nemyslím si, že by to tak bylo.

Dochází k zhoršení prospěchu ve škole a změnám chování k vrstevníkům u dítěte ve střídavé péči?

U střídavé péče dochází k dost velkému náporu na psychiku, na adaptační mechanismy, což může to dítě natolik vyčerpávat, že se dítě zhorší ve škole, případně i v chování k vrstevníkům a členům rodiny. To je jedna věc, že psychika dítěte je střídáním přetížena, vyčerpána a druhá věc se může stát, že se promítá odlišný výchovný styl. Různě náročné požadavky jednoho rodiče, což potom taky toto ovlivňuje.

Může být dítě ovlivněno i ve svém budoucím a partnerském životě střídavou péčí?

Rozvod a následky většinou to dítě poznamenávají, to bez bolesti nejde. Skoro si myslím, že se to v tom budoucím partnerském a rodinném životě může projevit. Já si myslím, že střídavá péče a rozvod jsou tak významné momenty v životě dítěte, že se mohou projevit i v dospělosti a v dalších vztazích...

Je dítě více náchylné k patologickým jevům v případě, že bylo ve střídavé péči?

To zatím není vyzkoumáno, já bych se zatím držela toho, že mohou být více neurotizováni, ale nejsem si jistá, nemáme to ještě změřeno, není ta doba tak dlouhá. Rozhodně děti ve SP jsou na tom hůře co do psychické stability než děti z úplných rodin. A to se týká také dětí z rozvedených rodin.

Diagnostikovala jste již někdy poruchu u dítěte na základě střídavé péče?

Ano, setkala jsem se s dětmi, které tím střídáním byly méně zakotvené, projevovalo se to takovým méně častým postojem k povinnostem a větší dráždivostí, to jsem konkrétně já zjistila.

Jaké se mohou nejčastěji objevit psychické poruchy u dítěte ve střídavé péči?

Pravděpodobně by tam mohly být menší pocity... ,takhle... pocity nejistoty, nižší sebevědomí a absence těch vzorů potřebných pro dospělost. Takže jak se chová matka, je ztotožněný vzor pro mě jako pro dceru, jak se chová otec, jako vzor pro syna, ale také jak se chovají k sobě navzájem, protože to tam není nebo je to pošpiněno tou zlobou, která z toho

rozchodu vyplynula, takže tam v tomto směru, v těch vztazích, a dost často dochází k znejistění a rozkolísání.

Jak mohou rodiče předcházet následkům střídavé péče u svého dítěte?

Existuje celý manuál tzv. porozvodové hygieny, která ukazuje nebo doporučuje, jak minimalizovat citové ztráty, ony se nedají eliminovat, ale alespoň minimalizovat, tzn. ujistit dítě, že za rozchod a rozvod rodičů nemůže ono, ujistit ho o své lásce k němu, jakožto o lásce toho druhého rodiče, dát mu jistotu, že může mít rádo oba rodiče, protože ony se domnívají někdy, že pokud mají rády jednoho rodiče, maminku nebo toho tatínka, tak zrazují tu maminku a naopak... nemají v tom jasno. Nedopustit před lidmi ani hádky ani výčitky a spory, které ho budou zatěžovat, ale vyhnout se tomu, zařídit, aby tomu nebylo svědkem a v žádném případě si nedělat z dítěte důvěrníka ani prostředníka, zbytečně ho tím nezatěžovat, v tomto častěji chybují matky, které si z toho dítěte udělají takovou vrbu, do které všechny ty křivdy napovídají, a to právě vede k syndromu zavrženého rodiče.

Co se týče zázemí je třeba dbát na stejné podmínky aby měli u obou rodičů?

Pokud už dochází k této situaci, kdy se musí střídat, tak je dobré, aby co nejvíce toho zůstalo pevného, děcko by mělo po rozvodu i se SP zůstat v jednom bydlišti. Ta střídavá péče nám to už narušuje, myslím si, že po rozvodu by mělo zůstat tam, kde bylo zvyklé bydlet, u toho, kdo má dítě v péči. Aby mělo zajištěný kontakt s těmi lidmi, se kterými se stýkalo dřív, které mělo rádo, zejména se to týká prarodičů, aby nepřišlo náhle o babičku a dědečka z té druhé strany, kvůli tomu že jsou rozvedeni rodiče. Aby zůstalo zařízení stejné, tzn. škola, školka, okruh kamarádů, prostě čím méně změn než ta jedna nejobolavější hlavní, tak tím lépe.

Je pro dítě opravdu nejlepší alternativou střídavá péče?

Takže já se domnívám, že to není nejlepší alternativa pro dítě, že nejlepší alternativa je, aby bylo svěřeno do péče jednomu z rodičů, ale tady se potom mohou uplatnit pozitivně takové ty možnosti že má širší možnost kontaktu s tím druhým rodičem, že to není hlídáno jenom, aby to bylo od do, ale pokud jsme schopni se domluvit tak to dítě může mít určeno nad rámec péče toho rodiče navštěvovat, vycestovat a více se domluvat, v tom vidím lepší možnost než to dítě jenom putuje jako kufr týden po týdnu od jednoho k druhému.

Jaký je váš názor na přidělení střídavé péče soudem i bez souhlasu jednoho z rodičů?

To skoro ani není možné, protože střídavá péče je charakteristická právě domluvou a dohodou rodičů a těžko ji nařídít někomu kdo ji nechce, kdo s ní nesouhlasí.

PŘÍLOHA III: ROZHOVOR C

S kolika případy střídavé péče jste se za svou praxi již setkala a proč si myslíte, že se u nás dává přednost spíše výlučné péči?

Tak nesetkala jsem se velkým množstvím SP, řekla bych, že tak asi do 5 případů. Což je tedy docela málo, spíš to byla výlučná péče jednoho z rodičů, ale děti byly spíše v takové rozšířené péči, že ten kontakt s jedním rodičem byl víc než 1x za 14 dní víkend a k tomu jeden den v týdnu. Dává se přednost spíš asi kvůli tomu, že často je to o tom, že tam matka se o to dítě víc starala, že otec býval často v práci nebo tam jsou problémy s alkoholem, nebo domácím násilím, takže otec k dítěti neměl ani takový vztah, takže spíš převládal zájem matky.

Jaké nese s sebou SP pozitiva i negativa podle Vás? Může mít v té souvislosti dopad na psychiku dítěte?

Pozitiva SP můžou být hlavně v tom, že to dítě neztratí kontakt s oběma rodiči a vztah se opravdu vytváří, je to o vztahu. Není to jenom o tom, že chodí na návštěvu k jednomu z rodičů, je to určitě velká výhoda. S tím samozřejmě souvisí to, že na dítě mohou oba dva rodiče výchovně působit, protože život s ním sdílí než jenom ten jeden z rodičů, ke kterému chodí jenom na návštěvu, ať už je to více či méně dobrovolné, by bylo třeba dodat. Z hlediska rodičů, to pozitivum může být v tom, že rodiče nejsou tak zatíženi péčí o dítě, ale mohou se o ni podělit s druhým, takže můžou mít i více volného času na své končíky nebo přátelé nebo na práci. To záleží zase na tom, jak je to dítě velké, že třeba když je to dítě malé, tak potom ten rodič, co to dítě nemá, může více chodit do práce a strávit v práci více času než když to dítě má u sebe. Pokud mu to ta práce umožňuje. Potom co se týče hlavních negativ, tak pro rodiče i děti je to o stěhování, jednak stěhování věcí, balit, vybalovat, zabalovat, a potom i s tím spojené organizování přesunů pro rodiče, i to plánování víkendových aktivit, že někdy člověk může mít na nějakou aktivitu, kam chce s tím dítětem jít, ale zrovna ho má ten druhý z rodičů. To může být jako negativum. A taky v tom, když mezi rodiči zůstávají nedořešené věci z rozvodu, nějaká zášť nebo zahořklost vůči druhému z rodičů, které potom přenáší na dítě. Takže potom to může mít špatný vliv jak na psychiku dítěte, tak na vztah rodičů, který je takhle pak očerňovaný. Takže vlastně mohlo by se stát i to, že v případě SP může vzniknout syndrom zavrženého rodiče.

To stěhování, když jsou ty děti menší... úplně malé děti to těžko zvládají, protože je pro ně důležitý pocit domova, nedělá jim dobře, že se to prostředí stále mění. Samozřejmě jim to usnadňuje to, že mají v obou těch prostředích své věci, a může to být pro ně zajímavé, že třeba v každém prostředí mají jiné hračky, ale spíš to může být nepříjemné z důvodu toho stěhování. U těch starších dětí záleží jak daleko od sebe ti rodiče bydlí, protože někdy, když bydlí na druhém konci města nebo jiné čtvrti, tak u každého z toho rodičů musí mít to dítě jiné kamarády, takže jim to někdy nevyhovuje, že tam nemají takovou tu kontinuitu v těch vztazích, když rodiče zajistí, že to dítě chodí do jedné školy, ale z hlediska toho, že jsou po škole, je to takhle zkomplikované a je to taky o tom, že ty děti říkají, že jim to stěhování pořád vadí... nemají nikde to svoje, ale že prostě chvílku musí být tam, chvílku tam a je docela těžké stanovit dobu jednoho střídání, ten interval. Spíš když je to dítě starší, tak mu to vadí, že je to takové roztříštěné, ale většina dětí se s tím smíří, protože stejně ví, že mu nic jiného nezbyvá a dokáže mu to kompenzovat pozitivní vlivy SP třeba, že si prožije něco s oběma rodiči. Zvlášť pokud ten vztah udrží i před tím rozvodem a to dítě je rádo, že může být s oběma rodiči. Kompenzuje mu to ty nedostatky.

Dokázala byste srovnat rozdíly a tím i výhody a nevýhody střídavé a výlučné péče?

Spíš asi doplním to, co jsem říkala předtím... tak když je dítě v péči jednoho z rodičů, tak to má jakoby výhodu, že vztah může být více intenzivnější. Při plánování víkendových aktivit nemusí tolik počítat s návštěvami druhého rodiče, nebo že to má pravidelný řád a je tam taková větší předvídatelnost pro rodiče i ty děti. Výhoda je ve stálosti prostředí, že dítě má ten jeden domov a to svoje zázemí, kamarády poblíž a že mu to může dodávat jakoby tu životní jistotu, zvlášť pokud mezi těmi rodiči byly nějaké konflikty, tam bývá těch pozitiv víc, protože většinou to, že to dítě je v péči jednoho z rodičů, tak se ta situace pro něho více zklidní, protože není vystaveno konfliktům tak často. Nebo někdy nejenom konfliktům, ale i té napjaté atmosféře doma. To jsou asi ty hlavní výhody péče u jednoho rodiče. Ta nevýhoda je o tom, že na jednoho rodiče je toho jakoby víc, kromě toho, že se musí postarat o to hmotné zabezpečení a vydělat dost těch peněz, tak musí zajistit i ten volný čas těch dětí a to je časově náročné zejména u těch menších dětí, které potřebují doprovod do těch kroužků nebo je vůbec pohlídat po škole a po školce. A zase u těch starších dětí nebo u těch co mají ty kroužky, je to zase o té větší finanční zátěži, protože samozřejmě většinou když je SP, co se týče toho výživného, tak pokud ti rodiče mají jakoby stejný příjem, tak si nic vzájemně neplatí, ale mají rozdělené, kdo co tomu dítěti platí, z kroužků a těchto akti-

vit. A v péči u jednoho z rodičů, tam bývají problémy s vymáháním výživného od rodiče, který z různých důvodů neplatí, že se mu nechce platit. Finančně výhodnější může být střídavá péče, jednak protože to je menší zátěž samozřejmě, když to dítě je na měsíc pryč, tak rodič má menší náklady na měsíc. Ať co se týče nákupu potravin, nebo benzínu... Ještě bych možná připomenula výhodu SP, že často děti můžou mít lepší kontakt s prarodiči, pokud vlastně mají intenzivnější kontakt s oběma rodiči, tak se mu to nabaluje i ten kontakt s tou širší rodinou. I když jsou i případy, kdy to dítě je jen u jednoho z rodičů a ten kontakt s těmi druhými prarodiči má a ten kontakt funguje dobře, ať už je to mezi těma rodiči jakkoliv, tak se ty babičky nebo dědečci o dítě taky zajímají a berou si ho třeba k sobě. I když to zase někdy bývá obtížnější, to skloubit, kdy jednou za 14 dnů si ho chce vzít ten druhý z rodičů, a ten s dítětem chce být a prarodiče s ním chtějí být, takže potom to dítě, kdy je v té SP a je u toho rodiče delší čas, tak je tam lepší možnost i návštěv od prarodičů nebo strávit s nimi delší dobu.

Mělo by dítě projevovat vlastní názor na svou péči a podílet se při rozhodování o ní?

Myslím si, že určitě je dobré, když dítě může projevit svůj názor, pokud je toho schopné. To dítě, když je malé, pokud se ten jeden z rodičů nechová vyloženě špatně nebo odmítavě, tak to dítě dává najevo tu náklonnost oběma rodičům. Takže potom, když je to dítě starší, řekněme v tom středním školním věku, tak už může mít ten názor jakoby diferencovanější, řekněme každému z těch rodičů říct, co by u něj byly za výhody a nevýhody oproti tomu druhému z rodičů. Když může mít rádo oba rodiče nebo už třeba si tak dokáže spíš říct, že u toho jednoho z rodičů má bližší vztah. Tak zhruba od těch 12, někdy 10 let, soud přikládá váhu i tomu názoru toho dítěte.

Myslíte si, že v současnosti nastal nějaký „boom“ u rodičů, kteří chtějí střídavou péči a následně pak litují této ukvapené a nepromyšlené volby?

Nevím, jestli litují, ale zatím je to tak, že pokud je ta střídavá péče, tak je to stanoveno tím soudem tak, že obvykle bývá v případech, kdy se ti rodiče jsou schopni domluvit. Takže tím pádem ani moc nelitují, že to tak je, protože jsou rádi, že s tím dítětem můžou být v kontaktu oba, nebo že ten druhý jim s tím dítětem pomůže. Třeba když to dítě je nespokojené s tím stěhováním, tak se to může stát, většinou pro ty rodiče to nebývá až tak moc, že by toho vyloženě litovali. To litování nastává v těch případech, kdy ten jeden z rodičů nesouhlasí se SP, ale přitom ten druhý žádá o SP, a když ne SP, tak alespoň rozšířený styk,

a když ten soud umožní ten rozšířený styk a mezi těmi rodiči je problém se dohodnout, tak potom nastávají problémy a jeden z rodičů pak třeba lituje, že ta rozšířená péče je až skoro SP, protože ona má ty charakteristiky SP. Co jsem měla případ, kdy to dítě bylo od úterý do pátku u matky, takže bylo ve výlučné péči matky, ale otec měl rozšíř styk od pátku odpoledne do pondělí odpoledne, takže matka byla s tím jakoby nespokojená, protože víkendy s tím dítětem moc neměla, možná, že ty víkendy měla stanovené, že s tím dítětem může být ona... navíc tam to bylo o tom, že to dítě navíc štvál proti té matce, takže když ono se vrátilo v pondělí večer, ona ho celé úterý dávala jakoby dohromady, aby s ní spolupracovalo, a pak ho ve čtvrtek měla nachystat k tomu otci, protože tam zase nechtělo, když už začalo dobře vycházet s tou maminkou... ta matka si to dítě moc neužíla v tom dobrém, a přitom se přes ten týden s tím dítětem musela třeba učit než aby někam spolu vyrazili a ten otec jakoby si užíval ten víkend. V tom případě by mohla být lepší ta SP. Jenomže to zas bylo o tom, že u otce to z pracovních důvodů nebylo možné, aby se přes týden soustavně tomu dítěti věnoval.

V čem vidíte hlavní rozdíly mezi střídavou a společnou péčí?

Většinou společná péče dobrovolně moc nefunguje, protože většinou, když už se lidé rozvedou, tak je pro ně těžké být v té jedné domácnosti, což má pak ty negativní dopady na dítě... to napětí mezi rodiči, ať už jsou rozvedeni nebo nejsou. Pro to dítě to nemusí mít moc pozitivních dopadů, kromě případů kdy je společná péče, ale rodiče mají rozdělené dny, kdy se o dítě starají a potom těm rodičům ubývá starostí, tím že ví, že úterý se postará o dítě otec a ve středu matka. Tak tím, že si pak rodiče můžou plánovat svoje odpolední aktivity, takže to může být dobré, ale ne vždycky se to daří. Takže spíš SP v takových případech může být proto dítě lepší a i pro klid těch rodičů, protože každý má to svoje, zařídí si ty svoje pravidla, má tu svoji domácnost, je tam tím svým pánem, který to řídí aniž by do toho ten druhý mluvil, když už se nemohli dohodnout a proto se museli rozvádět.

Dokáží rodiče zpozorovat změny, ke kterým dochází u jejich dítěte a umí v takovýchto případech reagovat a řešit situaci správně nebo se obracejí na odborníky?

Řekla bych, že pokud k takovým změnám dochází tak to rodiče většinou dokážou zpozorovat a myslím si, že mnozí se obrací na odborníky, obzvlášť pokud už v tom rozvodovém řízení měli nějakou tu zkušenost s odborníkem, třeba s dětským psychologem... a potom

na základě dobré zkušenosti v případě pochybností nebo nějakých změn jdou za nimi. Ale ti, kteří nechtějí jít za tím odborníkem, tak si to řeší i dobře sami... spíš lidé volají a přímo chtějí kontakt na dětského psychologa, nechtějí rodinnou péči jenom toho psychologa. Měla jsem třeba případ, kdy se rodiče přišli společně poradit jak řešit situaci s tím dítětem, když ho měli ve SP, ale většinou je to o tom, že ve SP rodiče spolu obvykle dobře komunikují, protože tam povolilo mnohé napětí než když byli spolu. Takže si spoustu věcí dokáží vyříkat sami. V případě jenom, kdy je to dítě nějak v ohrožení nebo něco špatně snáší, třeba to stěhování, nebo má problémy ve škole, tak můžou přijít za tím odborníkem nebo vyhledat toho psychologa nebo pedagogicko-psychologickou poradnu.

Objevuje se syndrom zavrženého rodiče i v případě střídavé péče?

Asi bych to nevyloučila, ale spíš se s tím setkáváme v případě rozšířené péče. Samozřejmě pokud by vstoupil v platnost nový zákon, který upřednostňuje SP, tak může vzrůst počet případů, kdy ten syndrom ZR bude i u těchto dětí.

Převládá podle vás stále stereotyp aktivnější matky a pasivnějšího otce ve věci výchovy dítěte?

Řekla bych, že už ta převaha není asi taková, jaká byla dřív. Že otcové se častěji zajímají o výchovu a péči o dítě, ale řekla bych, že v mnoha případech, například když ti rodiče přichází, když u to dítě je ve školním věku, tak tady těch případů je trochu víc než v těch rodinách kdy jsou ti děti do 6 let, jakoby u těch mladších rodin sledujeme ten trend, že se ta péče jakoby více dělí, že ti tatínci bývají více aktivnější v té výchově. Takový ten pasivnější přístup otce bývá jakoby... setrvalejší stav pasivnějšího přístupu otce bývá v případech kdy ten otec má problémy s alkoholem nebo se dopouští domácího násilí, tak tam jsou ty rodiny, kde se ti otcové příliš nestarají.

Dochází k zhoršení prospěchu ve škole a změnám chování k vrstevníkům u dítěte ve střídavé péči?

Tak ke zhoršení prospěchu dítěte ve škole může docházet v případech, že se to dítě špatně adaptuje na střídání domácího prostředí a někdy k tomu může docházet třeba z toho, že to dítě je unavené ze střídání nebo když má ještě hodně zájmů nebo má takový zájem jako sportovní tréninky... tak potom, když se to nakumuluje, tak se to může projevit ve škole. Jinak ty viditelné změny chování k ostatním... tak bych řekla, že někdy to souvisí, když to dítě opravdu... jak má ty různé kamarády, tam kde chodí za tím druhým z rodičů a může

se to odrazit i na těch jeho dřívějších vztazích, někdy v tom negativním smyslu, některé dítě, které je zase takové společenské, tak se to na něm vůbec nepodepíše, ba naopak je rádo, že má nové kamarády a přizpůsobí se tomu dobře a tím, že to dítě někdy v souvislosti tím, že nechodí na školu přímo blízko domu nebo že někam dojíždí, tak není tolik fixované na děti z toho bydliště a děti ve škole, tak to má snadnější a může si vytvořit další skupinku dětí u toho druhého z rodičů. Co se týče členů rodiny, pokud vztahy ve SP jsou relativně dobré, tak potom je to neovlivňuje ty další rodinné vztahy. Ne v tom negativním smyslu. Spíš to přinese to pozitivum, že tomu dítěti zůstanou vztahy i nadále, protože někdy prostě hold pokud se to dítě dostane do péče jednomu z rodičů, tak může prostě docházet k problémům u toho rodiče, u kterého dítě zůstane a těmi prarodiči. Třeba protože ti prarodiče zaslívají tomu rodiči, že opustil jeho syna.

Může být dítě ovlivněno i ve svém budoucím a partnerském životě střídavou péčí?

Z hlediska budoucích partnerských vztahů, pokud SP funguje dobře, tak to nemusí mít žádné negativní důsledky, spíš naopak to může být přínosem k tomu, že dítě je takové komunikativní a dokáže lépe řešit konflikty v budoucích vztazích. Někdy dítě může mít problém jakoby se zakotvením v životě, pokud těžko snáší stěhování. Některé děti zase stěhování snáší dobře, takže z toho nemusí mít ani trvalé následky, ale některé děti to snáší těžko.

Je dítě více náchylné k patologickým jevům v případě, že bylo ve střídavé péči?

To nevím, ani jsem nečetla žádný výzkum na to... ale myslím si že, pokud SP funguje dobře, a dítě nemá potřebu nějak utíkat k nějakým partám nebo k negativním jevům, jako je kriminalita, drogy, tak to nemusí mít žádný takový vliv. Samozřejmě i u dětí z úplných rodin může být často sklon k těm jevům. V situaci, kdy ta rodina je úplná, ale nefunguje dobře, což my tady vidíme docela často. Záleží, jak tak rodina prostě funguje, ať už úplná nebo ne.

Diagnostikovala jste již někdy poruchu u dítěte na základě střídavé péče?

Takhle asi nedagnostikovala a spíš jsem nezaznamenala negativní dopad na psychiku, ten případ, kdy přišli ti rodiče s tou holčičkou, která těžce zvládala to stěhování, jí to unavovalo a špatně to nesla. Chtěla být s oběma rodiči i jí to určitým způsobem vyhovovalo, protože jí každý z rodičů přinášel něco, což by mohl být jeden malý negativní dopad SP, že dítě se hodně naučí vypočítavosti... kdy každý z rodičů má jiná pravidla, tak to dítě to naučí

tomu... protože prostě každý z rodičů dovolí něco jiného nebo je jinak přísný... někdy to v tom manželství i způsobovalo hádky, že jeden z rodičů dovolil víc některý méně... to můžou být i rozpory v té výchově ve SP, pokud to tak je a ti rodiče nejsou v té výchově jednotní, tak to dítě se hodně zdokonalí v té vypočítavosti. V tom případě to může taky trošku, když je starší zneužívat... obzvlášť pokud to řekne tak, že „ale u toho druhého to můžu“ ... „ten druhý mi to ale dovolil a koupil to a to“ a rodič je pak z toho takový zvyklý v té roli a v těch svých zásadách, aby se ten vztah s tím dítětem nepokazil a tak...

Jak se mohou nejčastěji objevit psychické poruchy u dítěte v porozvodové péči/střídavé péči?

Často to bývají psychosomatické poruchy, můžou to bývát poruchy spánku zažívání poruchy soustředění a někdy to můžou být sklony k depresím nebo neurotické poruchy, tiky nebo ty problémy často můžou být tím důsledkem toho napětí mezi těma rodiči, ať už je to dítě ve SP nebo ve výlučné... prostě už tam ti rodiče nejsou a nejsou schopni se dohodnout, tak to dítě může takhle somatizovat nebo psychosomatizovat, protože často i ty depresivní poruchy u dětí v takové situaci mívají i ty fyzické projevy. A v těch neúplných rodinách tyhle problémy můžou souviset nejen s těmi konflikty mezi rodiči, ale můžou být ovlivněny i tím nezájem toho jednoho z rodičů, který ho třeba nemá v péči. Ať už si ho třeba nechce brát nebo že neplatí to výživné, čímž dítě ví, že si některé věci nemůže dovolit, protože maminka na to nemá peníze, protože tatínek jí neplatí. Takže tam z toho můžou být zase ty psychické a psychosomatické potíže.

Jak mohou rodiče předcházet následkům střídavé péče u svého dítěte?

Tak především tím, že se spolu dohodnou, jak to bude, aby v tom to dítě mělo jasno, tím pádem, aby vidělo, že ti rodiče se spolu snaží, v jeho zájmu... s tím souvisí i to, že když to dítě mají ve SP, tak před tím rodičem nemluví špatně o tom druhém z rodičů, aby se to dítě nedostalo do konfliktu loajality třeba, protože to by mohlo být problémem. Tak jako je to problém častý v případě, že je to dítě v péči u jednoho z rodičů. Častěji se setkávám s těmi problémy, že ten rodič, který očkuje to dítě proti třeba matce, ho má v té trvalé péči.

Je pro dítě opravdu nejlepší alternativou střídavá péče?

No tak pokud jsou ty podmínky takové, aby to pro to dítě mohlo být dobrou volbou, aby to mělo spíše ty pozitiva než ty negativa, jak jsem o nich mluvila, kdy proto dítě znamená opravdu zlidnění té atmosféry i pro každého z těch rodičů, tak to samozřejmě může být

dobrá alternativa. Někdy to může být i lepší než dokud ta rodina byla spolu pohromadě, když to nefungovalo.

Doporučila byste ji tedy?

Určitě bych ji doporučila, pokud by splnili tu podmínku, že jsou oba schopni spolu mluvit, jsou schopni spolu komunikovat a že se oba dva o to dítě starali už v minulosti a to dítě má vytvořený dobrý vztah k oběma těm rodičům...

Jaký je váš názor na přidělení střídavé péče soudem i bez souhlasu jednoho z rodičů?

Někdy to může být dobré, pokud to rodiče přiměje víc k tomu, aby spolu začali více komunikovat a začali si vycházet vstříc, takže v takovém případě, jestliže mají rodiče ten potenciál, že mohli spolu začít komunikovat kvůli tomu dítěti, ale tam je důležité, aby oba dva rodiče měli o dítě zájem, že se už oba dva starali o dítě v průběhu manželství a není žádost o SP jenom jakoby snahou sebrat tomu druhému rodiči to dítě nebo potrestat toho druhého rodiče za to, že ho opouští. Ale většinou zase pokud rodiče, kteří nemají tuhle negativní motivaci, tak obvykle u toho soudu s tím souhlasí... takže řekla bych, že ve většině případů to spíš nedělá moc dobrotu. Mnohdy to komplikuje ten porozvodový vztah, kdy si ti rodiče myslí často, že se jejich vztah vyřeší rozvodem, ale mnohdy i u těch, co mají SP, v konfliktech pokračují, nemusí se dohadovat o tom, kdo byl komu třeba nevěrný, ale zase se dohadují o tom, že to dítě nechce k tomu a nechce k tomu a pak zase nechce od někoho odejít... pak rodiče mají hodně odlišné výchovné přístupy a pak to v tom dítěti může vytvářet nepříjemné pocity, obzvlášť když jeden z rodičů je hodně přísný. SP by se neměla stanovovat jenom tehdy, jestliže není jeden rodič alkoholik a bezdomovec, že i rodiče, kteří oba pracují, ne vždy se dobře domluví na tom dítěti, když jsou v nějaké té osobní zášti, tak to může mít i negativní dopad na tu výchovu.

PŘÍLOHA IV: SOUHLAS S ROZHOVOREM A

Písemný souhlas s výzkumným rozhovorem k bakalářské práci

Souhlasím s tím, aby rozhovor pořázený Simonou Banzelovou dne 23.3.2011 byl zpracován pro účely výzkumu bakalářské práce.

Přeji / nepřeji ~~si~~, aby moje jméno bylo uváděno v bakalářské práci založené na tomto rozhovoru.

Datum: 23.3.2011

Podpis:

PŘÍLOHA V: SOUHLAS S ROZHOVOREM B

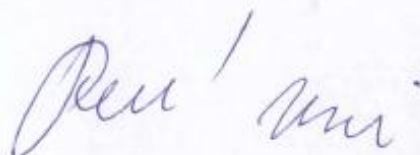
Písemný souhlas s výzkumným rozhovorem k bakalářské práci

Souhlasím s tím, aby rozhovor pořizený Simonou Banzelovou dne 23.3.2011 byl zpracován pro účely výzkumu bakalářské práce.

~~Přeji~~/nepřeji si, aby moje jméno bylo uváděno v bakalářské práci založené na tomto rozhovoru.

Datum: 23.3.2011

Podpis:

PŘÍLOHA VI: SOUHLAS S ROZHOVOREM C

Písemný souhlas s výzkumným rozhovorem k bakalářské práci

Souhlasím s tím, aby rozhovor pořázený Simonou Banzelovou dne 24.3.2011 byl zpracován pro účely výzkumu bakalářské práce.

Přeji / nepřeji-si, aby moje jméno bylo uváděno v bakalářské práci založené na tomto rozhovoru.

Datum: 24.3.2011

Podpis: [přehledný podpis]